

B. 122.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

E L O G I A
TIBERII
HEMSTERHUSII
ET
IO. MATTHIAE
GESNERI.

AUCTORIBUS
DAVIDE RUHNKENIO
ET
IO. AUG. ERNESTIO.

IN USUM STUDIOSORUM RECUSA.

HALAE SAX.
APUD IOANN. GOTTFR. HELLER.
MDCCLXXXVIII.

LOO
TIBERII
HEMSTERRHUSII
IO. MATTHIAE
GESSNERI

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

DAVIDE ...

B 222

IO. AUG. ERNESTIO

10

UNIVERSITÄT ...
12

HAARLEM
JANUARI ...

Lecturis

S.

Consilium prelo iterum subiiciendi has duorum summorum Virorum laudationes, a summis Viris profectas, mercatori librario natum est ex eo, quod audierat, desiderari saepe hodie a paedagogis libellos recentiorum auctorum, de rebus nostri temporis scriptos bene latine, ut haberent, quod pro difficilibus antiquitatis scriptoribus ad facultatem latini sermonis comparandam discipulis traderent. In quo novorum magistrorum consilio nihil sane est quod reprehendas, si res ordine et ratione fiat. Ita autem tum fiet maxime, si veteres classici latini cum recentioribus prudenter coniungantur.

Etenim illis omnino neglectis, ut nuper quidam voluerunt, ne horum quidem qui optimi sunt, recte intelligi, nedum cum fructu doctrinae et sapientiae legi poterunt.

Sed haud negandum est, veterum scripta legendo saepe tironis animum ab oratione abstrahi, in tot difficultatibus sententiarum ac rerum nimis occupatum. Orationem tamen nostram formare legendis auctoribus illis volumus, non tantum rerum copias colligere. At vero multos videmus magistros scholarum, qui nihil nisi vocabula curant interpretando, semperque formulas loquendi seu phrasas crepant, rerum atque doctrinae, ex istis fontibus petendae, satis incuriosi. Verum horum ratione, ut ad ipsam

eruditionem parum, ita ne ad illud quidem, quod volumus, multum proficitur. Nam orationem cum dico, non vocabula volo intelligi, ad grammaticas leges iuncta, sed elocutionis potius habitum et universae orationis formam figuramque, verbis expressam. Quam quotusquisque iuvenum est, qui intentus explicationi veteris auctoris animadvertat eiusque virtutes persentiat, etiamsi operam dederit magistro, qui utramque rationem explicandi vel optime coniungat. Neque id mirum est. In ipsa enim maturitate et aetatis et ingenii raro animus noster duabus rebus ita dstringitur, ut neutra labore.

Hinc utile putamus, utriusque consilio aptos auctores deli-

gere; alios, unde antiquitatis
notitia locupletentur discentes,
alios, in quibus non tam res,
quam dicendi seu narrandi ar-
tem spectare adsuescant. Sed
alterum consilium cum veterum
plurimi, suo quisque loco, ad-
iuvant; alteri qui bene conveni-
ant, paucissimi sunt. Nemo for-
san illorum ad hunc usum tam
commendabilis est quam LIVIUS,
praesertim si quis ab eo narra-
ta e ROLLINO aliove scriptore
ad lectionem attulerit. Utilio-
ra tamen pluribus de causis ad
id putaverim recentiorum scri-
pta, in quibus nulla obscuritas
rerum legenti offunditur, et
quae optimorum veterum exem-
plar aemulantur scribendi cura
et elegantia. Neque adeo hic
offenderit nos inopia rerum,
qua interdum tales libri pre-

muntur, et fastidium creant doctis, veluti P. MANUTII Epistolarum. Immo facilius et melius in his a tirone orationis nitore attenditur. Atque reperio etiam, huic generi scriptorum ad facilitatem bene scribendi multum se debere professos esse eos, qui hac ipsa laude excelluerunt.

Sed veniendum est ad id, cuius causa haec prolusimus. Nimirum propositum primo erat librario, unum tantum RUHNKENIANUM libellum typis repetere, quia iam diu rarissimus fuisset. Tunc enim nihil dum audiverat ille de nova eius editione, una cum aliis libris nuper in Batavis facta. Serius demum propter argumenti similitudinem placuit, HEMSTERHUSII Elogio tamquam sociam adiungere Vitam GESNERI, ab ER-

NESTIO nostro scriptam, et
quidem non minus latine, hoc
est, pure et eleganter, quam-
quam genere paululum diverso.
Sed praeter hanc laudem alia
est utriusque libri prorsus in-
signis, quod saluberrima insunt
consilia ad recte discendum, et
ad regenda omnino liberalioris
ingenii studia. Quapropter non
dubitamus, quin parabilis haec
editio grata accidat paedago-
gis nostris; iuvenibus autem,
latinae eloquentiae studiosis,
eam commendamus diligenter,
praestamusque, his, si sapiant,
HEMSTERHUSIUM et GESNERUM,
a laudatissimis Viris laudatos,
valde placituros. Halae Sax.
d. XX. Sept. MDCCCLXXXVII.

ELOGIUM
TIBERII HEMSTERHUSII,

AUCTORE
DAV. RUHNKENIO.

ELIENH
TABERNI HERSTERHUSII

AGSTOR

DAN RUKKEMO

Elogium

Tiberii Hemsterhusii.

Nulla facile ars ac disciplina plus vel
invidiae vel infamiae suscepit, quam
quae a primario, quod in iudicando cer-
nitur, munere Critica vocatur. Haec ali-
quando incidit in ingenia furiosa, quae
nullo rationis tanquam freno coerceri pos-
sent, aliquando in ieiuna et angusta, quae
non caperent tantae rei vim et auctori-
tatem. Duplex igitur, pro ingeniorum di-
versitate, inita est Critices exercendae ra-
tio. Illi, quae commoveri non possent,
convellebant, et certa incertis coniecturis
vexabant: hi nihil aliud, nisi materiam e
libris manu scriptis comportabant, in re-
bus ipsis et sensibus scriptorum explicandis

muti, in verbis et formulis ad grammaticam normam exigendis loquaces et rixosi. Vtrique cum sibi Criticorum nomen arrogassent, et, facili plebe literaria, tenuissent; hominum vitia, ut fieri solet, ad ipsam artem traducta sunt, et Critica modo temeritatis et audaciae mater, modo nugatoria syllabarum auceps dici haberique coepit. Quae invidia diutius haesit in Critica, quam in ulla alia disciplina, cui per similem iniquitatem esset labes aliqua adpersa. Etenim ceterae artes, magnam partem populares, et communi intelligentiae patentes, facile inveniunt, qui, causa cognita, calumniam depellant. Critica, plures difficultate et rerum discendarum copia et varietate deterrens, quam delectatione aliqua alliciens ad se et invitans, paucos omni tempore discipulos nacta est; paucos habuit patronos, qui causam suam cognoscerent, innocentiam tuerentur, dignitatem et gloriam vindicarent.

Cogitanti vero mihi, quae tandem optima esset ratio tam praeclari studii commendandi, et iniuria, qua premitur, liberan-

randi, nulla commodior et efficacior occurrit, quam quae perfecti et omnibus numeris absoluti Critici imaginem, ad vivum expressam, ante oculos ponat. Sic enim speramus futurum, ut, quicumque in hoc exemplar inspexerit, quam artem in contemptum vocare ausus sit, in ea liberalis doctrinae omnis fastigium esse fateatur.

Verum, ne cui videar Criticum, qualis nec fuerit unquam, nec esse possit, fingere, exemplar eius ducam ab aliquo illorum, quibus omnes omnia summa in hac facultate tribuerunt. Nec ille longe quaerendus. Adhuc animis, vel dicam oculis nostris inhaeret *Tiberius Hemsterhusius*. Vix dum lacrimae, quas in eius funere profudimus, exaruerunt.

Hic talis ac tantus vir praecipuum inter illos locum tenet, quorum vix singuli singulis seculis in generis humani exemplum nascantur. Itaque, ut mediocri ingenio homines facile patimur cum libris suis occidere, sic contra Hemsterhusii
memo-

memoria conservanda modis omnibus, et aeternitati aequanda videtur. Quanquam vero ad laudem eius magnificentius, et ad communem utilitatem uberius futurum erat, si divinae animi, ingenii, doctrinae, sapientiae virtutes, quibus cumulatus fuit, singulatim explicarentur, nos tamen, quibus omnia persequi infinitum videtur, illum constituimus ex ea maxime parte, qua gloriam suam in primis fundavit, hoc est, ex Critices scientia spectare.

Critica veterum scriptorum libros, tanquam materiam, quam tractet, et in qua versetur, sibi subiectos habet: nec angustis certorum scriptorum terminis septa tenetur, sed per Poetas, Oratores, Grammaticos, Historicos, Philosophos longe lateque vagatur, ubique iudicium et censuram exercens. Quam provinciam tamen praecipuo quodam iure tenet, tamen eius fines egreditur, si quando in graviorum disciplinarum auxilium vocata sit. Sane ex quo tempore Erasmus et Beza illam in Theologiam, Cuiacius, alique in Iurisprudentiam, saluberrimo instituto adsciverunt, ferme tam frequens est in his discipli-

pli-

7
plinis, quam in regno suo. Censendi vero iudicandique munere sic fungitur, ut vera a falsis et supposititiis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstrer, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat, laudet recta, reprehendat vitiosa. Has Critici partes, tam difficiles, tam graves, qui recte sustinere et tueri velit, duplici praesidio instructus ornatusque esse debet, ingenio acerrimo, et eruditione prope immensa.

Ingenium in omnium artium, etiam leviorum, studiis valet plurimum. Sed ut aliud aptius est Mathesi, aliud Poëticae, aliud aliis artibus, sic Critica quoque sibi deposcit proprium et peculiare. Eius autem vis omnis ex duabus animi facultatibus oritur, ex imaginum ante perceptarum celeri instauratione, et ex prompta ac parata iudicandi subtilitate. Finge, Criticum, qualem deformamus, impedito et corrupto scriptoris loco remedium quaerere, et diligenter attende, quibus mentis actionibus ad id, quod quaerit, perveniat. Altera animi facultas varias imagi-
nes

nes ante haustas, quae ad talem locum expediendum accommodatae videantur, ei celeriter et in tempore offert: altera, quid res postulet, atque adeo, quid ex pluribus simulacris animo simul obversantibus deligendum sit, eadem celeritate videt ac decernit. Ergo critica vis maxime iudicatur mentis celeritate, quam Graeci *ἀγχινοίαν* et *εὐσοχίαν*, Latini *sagacitatem*, *sollertiam*, *ingenii felicitatem* vocant. Haec autem sagacitas non in hominis potestate est, non studio, labore, exercitatione comparatur, sed rarum et singulare munus est unius naturae fautricis; licetque adeo, quod Democritus de Poëta dixit, ad Criticum transferre: Criticus non fit, sed nascitur. Tali ingenio praediti cum per raro exoriantur, quis miretur, magnam excellentium Criticorum et nunc esse, et semper fuisse paucitatem? Quod vero diximus, ingenium hac in re plus valere, quam artem ac disciplinam, hoc argumento intelligi potest. Multi praeclarissimi viri, cum studiorum genere eo, ad quod ab ipsa natura deducebantur, relicto, se ad Criticam contulissent, eruditione sibi pa-
rare

rare conati sunt, quod natura negarat, ingeniique vicarium, artificium quoddam assumerunt. Quorum conatus, noli quaerere, quam infeliciter cesserit. Quanta eruditionis, de Graecis fontibus ductae, copia fuerit in Io. Meursio et Ez. Spanhemio, nemo ignorat, nisi qui ipsam antiquitatem Graecam ignoret. At illi ipsi, cum vim facere naturae, et Criticam exercere instituunt, quam sunt dissimiles sui! Duo praestantissimi viri, N. Heinsius et P. Burmannus, omne studium suum in Poëtis Latinis expoliendis consumserunt, pari uterque eruditione, sed dispari acutiendi et feliciter divinandi facultate. Alter igitur Poëtarum Latinorum sospitator dictus est, alter non potuit in tantae gloriae societatem venire.

Haec vero Critici materies indolesque in Hemsterhusio tanta fuit, ut natura, quid in tali ingenio fingendo posset, in eo potissimum experta esse videatur. Omnes in illo talem oculorum aciem, qualis lynceis et aquilis tribui solet, mirabantur. Sed profecto mentis acies multo miranda

ma-

magis. Nihil tam abditum erat, tam nihil retrusum, quod eius acumen falleret. Nihil tam depositum ac prope conclamatum, cui non vitam et salutem redderet. Nihil tam artificiose simulatum, quin fraudem facile sentiret, et indiciis suis teneret. Talis tam felicitis Critices illustre documentum dedit in Xenophonte Ephesio. Hic scriptor, aetate demum nostra, mendose et negligenter editus in Italia, nativa sua venustate Hemsterhusium invitarat, ut non solum quae quid vitii traxissent, emendaret, sed plurimum etiam verborum lacunas de coniectura suppleret. Post Dorvillius V. C. eundem scriptorem iterum ad Codicem Ms. exigi iussit. Quid quaeris? Nullus unquam vates Hemsterhusio reperiendus est verior. Nam vetus codex lectiones et lacunarum supplementa sic, ut ille divinando restituerat, plerisque locis praesentavit.

Et si vero permagnum Critico praesidium est in mentis vi et sollertia, nemo tamen omnia in eo posita putet. Comparandum est alterum instrumentum, erudi-

ditio; quae ut parum aut nihil sine ingenio, sic sine eruditione ne perspicacissimum quidem ingenium quicquam effecerit. Recite Crates Mallotes, quem haec ipsa ars nobilitavit, apud Sextum Empiricum, in Critico requirit omnis liberalis doctrinae, quam Graeci *ἐγκυκλοπαιδείαν* vocant, scientiam. Quamobrem si ad Criticam aspirare velis, ex Cratetis praecepto, ante percipias Grammaticam, non vulgarem istam, sed altiorem, habites in Poëtis et Oratoribus, peragres latissimum historiae campum, mente complectaris universam philosophiam, et his omnibus adiungas Mathesin, maxime partes illas, quae mentem exacunt ad verum cernendum. Ex tanta tot artium ac disciplinarum ubertate Critica demum efflorescit et redundat: tali instructu ornatuque eam oportet esse comitatam.

Vereor, ne hac rerum discendarum multitudine commemoranda restinguam potius iuventutis studia, quam incendam. Sed quid faciam? Non alius ad pulcherrimam artem aditus patet, nec aliis gradibus

bus Hemsterhusius ad id, quod in illa summum est, ascendit.

Iuvat igitur, non modo quam praestans et inusitata eius eruditio fuerit, sed etiam qua via et ratione ad illam pervenerit, explicare. Quod dum facimus, pars vitae Hemsterhusianae, ut ad cognoscendum iucundissimae, sic ad imitandum utilissimae, breviter attingenda erit.

Puerulus *) literarum initia tum ab idoneis magistris percepit, tum a patre, Francisco Hemsterhusio, qui artem salutarem, quam profitebatur, cum politioribus literis coniunxerat, et peregrinandi studio ductus omnem fere Europam peragravit. Vis ingenii sic ante annos in Hemsterhusio nostro eluxit, ut multi timerent, ne ^{ut} vi-

*) Natus est Groningae t. Febr. 1685. Ab anno 1704. Philosophiae et Matheseos Professor Amstelodami: ab a. 1717. Linguae graecae, post etiam Historiae patriae Professor Franequerae: ab a. 1740. ejusdem Linguae et Historiae Professor Leidae. Obijt d. 7. April, 1766.

^{non} vitalis puer esset, ~~neve~~ tam praecox ingenium ad frugem perveniret. Quae sollicitudo vana fuit. Nam eundem mentis vigorem integrum et illibatum pertulit ad extremam usque senectutem; hoc est, ad aetatis annum octuagesimum secundum, qui vitae ultimus fuit. Una memoria, quanquam raro, lababat, ubi proprium hominis nomen subito edendum esset. non

Decimum quartum annum agens, qua aetate plerique in firociniis haerent, iam versabatur inter cives Academiae Groninganae, et praestantissimos quosque bonarum artium magistros audiebat.

Socrates apud Platonem omnia praecleara de Isocrate adolescente auguratur, quod natura philosophia quaedam inesset in eius mente. Simillimam Isocraticae indolem Ioannes Bernoullius, Mathematicorum longe princeps, in Hemsterhusio adolescentulo, simul atque eum in disciplinam recepisset, sagacissime perspexit. Itaque nihil antiquius habuit, quam ut philosophiae femina, quae in eius mente laterent, pro-

proliceret, et recta cultura firmaret. Nec Hemsterhusius Bernoullii augurium fefellit. Nam tanta celeritate altiorem Geometriam percepit, et in intimos philosophiae recessus penetravit, ut magister fateretur, se, quem cum eo compararet, inter discipulos habere neminem. Atque haud scio, an multum fallamur, si altos illos et magnificos de rebus divinis humanisque sensus, qui postea se omnibus Hemsterhusii dictis factisque protulerunt, magnam partem a Bernoulliana disciplina repetamus. Ipse quidem, Bernoullium divino munere sibi praeceptorem obtigisse, cum gaudio, quod vultu et oculis proderetur, fateri solebat.

Ita cum aliquot annos in Academia patria exegisset, Leidam venit, invitatus praecipue inclyta fama Iacobi Perizonii, qui cum ceteras humanitatis partes egregie tradebat, tum veterem historiam sic, nihil ut supra fieri posse videretur. Leidae tum casu quodam disiecti erant publicae Bibliothecae Codices MSS. Horum in ordinem redigendorum cura ab Academiae

Cu.

Curatoribus demandatur Hemsterhusio. Quod Curatorum de tantulo adolescente iudicium tam felix omen in posterum tempus faciebat, ut nemo unus dubitaret, quin is aliquando Iacobo Gronovio in Graecarum literarum Professione successurus esset. Verum, vacante illa provincia, res secus cecidit, non Curatorum voluntate alienata, sed artibus eorum, qui, ne luminibus suis obstrueretur, timerent. Data est Professio Havercampo, si minus Academiae, at ipsorum rationibus accommodato. Sed haec lateré, melius est, quam cum auctorum ignominia et dedecore in lucem proferri. Leidae cum Hemsterhusius studiorum spatia decurreret, vix dum expleto decimo nono aetatis anno, honorifice Amstelodamum invitatur, ut iuventuti studiosae viam ad Mathesin et Philosophiam praeciret. Quis est, qui talem provinciam nactus, non totam studiorum rationem commutasset? non humaniores literas, veluti crepundia, abjecisset? Talis stultitia in alios, ab angustis doctrinae compendiis profectos, cadere poterat, in Hemsterhusium non poterat, qui praeclare
 sci-

sciret, quo societatis vinculo hae disciplinae inter se devinciantur. Ac reperit Amstelodami, quorum consuetudine elegantiorum literarum studium vehementer aleretur.

Ornabat tum illam urbem ingeniosus Poëta, et disertus Poëtarum Latinorum interpres, Ianus Broukhusius. Mox tempus aliquod ibidem degebant Stephanus Berglerus et Ludolphus Kusterus, ille veteris philosophiae scientia, hic critica facultate, uterque Graecis literis tam excellens, ut ambiguum posteris relinquerint, uter utri ea laude praestaret. Horum amicitiam Hemsterhusius appetebat cupidissime, tenebatque eo constantius, quo magis ingenium talium virorum sermonibus ad omnis elegantiae sensum acuebatur. Hac tam felici contagione Broukhusius in eum transfudit Propertii, Kusterus Aristophanis amorem, utilissimum deinceps utrique Poëtae futurum. Sed iam ante intervenerat, quod Hemsterhusium cum Graecis Musis artius coniungeret. Destituerat vir doctus Iulii Pollucis editionem,

nem, quae Amstelodami parabatur. Quae-
 ritur, qui deslituras partes excipiat. Itur
 ad Hemsterhusium. Is, Graevii auctorida-
 te impulsus, operis curam suscipit, et com-
 mentatione, juvenili illa quidem, verunta-
 men juvenis Hemsterhusii, eruditissimorum
 hominum oculos animosque in se conver-
 tit. Ipse auctor (quis enim tali aetate se
 ipsum contemnat?) de hoc opere satis be-
 ne sentiebat. Brevis post a Richardo Bent-
 leio, Britanniae Aristarcho, literas accipit,
 quibus opera Polluci navara eximie lauda-
 retur. Sed eadem literae Bentleianas emen-
 dationes in Comicorum loca, quibus Pol-
 lux a se dictis fidem et auctoritatem con-
 ciliat, complectebantur. In iisdem Comi-
 corum versibus restituendis Hemsterhusius
 quoque multum studii consumserat, pulere
 intelligens, summam rei in illis verti.
 Enimvero, lectis animadversionibus Bentle-
 ianis, videt, inanem operam suam fuisse,
 alterum omnia divinitus expediisse. Quo-
 rum animo Hemsterhusium fuisse putas?
 Ita conturbatus est, ita sibimet ipse displi-
 cuit, ut Graecas literas in perpetuum re-
 pudiare statueret. Nec, per mensem unum

E

et

et item alterum, ausus est scriptorem Graecum attingere. Hoc si alteri evenisset, quam astute id dissimulasset, quantam cautionem et diligentiam adhibuisset, ne in vulgus emanaret? At ille, o callidum hominem! id narrare discipulis, et crebris sermonibus usurpare solebat. Nescio, quid alii sentiant. Mihi nunquam maior, quam cum haec de se ingenue fatebatur, visus est Hemsterhusius. Nam acer animi morfus indicat, quos quam altos et verae gloriae cupidos spiritus pectore gesserit, erroris confessio, quantam maximarum rerum fiduciam haberet. Eleganter et vere Celsus de simili Hippocratis confessione ait: *Levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro, convenit simplex veri erroris confessio.*

Mox tamen Hemsterhusius, cum dolori successisset cogitatio, quam inique se adolescentem cum Critico veterano, eodemque omnium principe comparasset, et secum in gratiam rediit, et cum literis Graecis. At Bentleianae admonitionis haec
vis

vis fuit, ut apud animum constitueret, non ante se in hunc praecipitem locum committere, quam artium omnium paene infinitam copiam mente et cogitatione comprehendisset. Nec alium, nisi illum ipsum monitorem suum, sibi imitandum sumfit. Hunc enim maxime admirabatur, hunc in oculis ferebat, hunc omnibus memoriae nostrae Criticis anteponebat, ne dissimulans quidem offensionem, si quis talis viri magnitudinem, quam consequi nulla ratione posset, per invidiam allatraret.

Inito igitur eruditionis locupletandae consilio, veteres, inde ab ingeniorum fonte, Homero, scriptores pertinaci et indomito studio legit: legit? immo vero excerptis, et in horrea sua congeffit, ut, quicquid vel ad utriusque linguae rationem, vel ad historiam, vel ad ritus et mores gentium, vel ad priscam sapientiam pertineret, id paratum esset, et, si res postularet, inde statim depromi posset.

Quam vero consuetudinem ipse in legendo tenuerat, ut a veterissimo quoque

scriptore gradum faceret ad eum, qui proximus esset aetate, eandem aliis etiam atque etiam commendabat. Nam primum, ut alias opportunitates omittam, *) si hac ratione progrediare, non verborum tantum, sed etiam significationum, singulis verbis et fórmulis attributarum, tanquam tempora certius constituas: cuius rei diligens observatio in linguis omnibus valet plurimum. Deinde satis constat, nihil vel bene cogitatum esse, vel bene dictum ab antiquioribus illis, qui recte cogitandi scribendique velut lex et norma probantur, quod non sit variis modis imitata posteriorum sollertia. Cuius imitationis venustatem nec sentias, nec intelligas, nisi fontem, e quo profecta sit, cognoris. Thucydidis, ut hoc utar, reconditas exquisitasque sententias Hemsterhusius ita tritas notatasque habebat, ut, quid Polybius, quid Dionysius Halicarnassensis, quid Plutarchus, quid alii inde ad imitationem traxissent, e vestigio indicaret. Ex quo instituto quotquam praeclare edifficiliorum locorum vel in-

*) Vide quae diximus Praef. ad Timaei Lex. Platon.

interpretationes natae sint, vel emendationes, facile est ad existimandum.

At qui tandem sunt illi scriptores, quos vir summus futuro Critico maxime necessarios, quos legendos et ediscendos putarit? Quasi vero, dicet aliquis, dubium sit, quin Critici in Poëtis, Oratoribus, Grammaticis et Historicis commorentur.

Hic locus me admonet, ut iustum meum, vel Hemsterhusii potius, dolorem explicem. Veteres hoc humanitatis studium sapientissimo consilio tam late patere voluerunt, ut et mathematicas artes, et philosophiam omnem complecteretur. Veterum auctoritatem secuti sunt viri immortales, qui seculis decimo quinto et decimo sexto, pulsa barbarie, pristinam bonis literis dignitatem restituerunt. Verum brevi post exorti sunt literatores, qui, finibus illis latioribus per summam ignaviam contrahendis, sibi fervarent Grammaticos, Oratores, Poëtas, Historicos, valere iuberent Mathematicos et Philosophos. Sic humanitatis disciplina, rebus magnam partem

ex

ex ea sublatis, prope tota facta est disciplina verborum. Ex eo tempore philosophi tales literatores cum arte sua contemserunt: literatores de humaniorum literarum contemptu e cathedris declamarunt, nec intelligere ullo modo poterunt, sua culpa literarum dignitatem concidisse. Hos si ad maiorum instituta revocare conemur, fortasse operam perdamus. Sed profecto, si rectis consiliis locum dare vefint, una tantum superest ratio, qua et literas et semet ipsos a contemptu vindicare possint. Revellant terminos humanitatis, quos ignavia constituit, recipiant in artium chororum, quas inde eiecerunt, et, magni Hemsterhusii exemplo, literarum studium cum Mathefi et Philosophia coniungant.

Geometria animum a sensibus ad ea, quae mente contuemur, intelligenda traducit, acuitque in vero iudicando. Et quisquam dubitabit, quin, qui hac disciplina ingenium subegerit, etiam in literis nostris, acutius cernat iis, qui nunquam attigerint pulverem eruditum? Hemsterhusio quid Geometria profuerit, sciunt, qui vel
scrip-

scripta eius cognorint, vel sermones. Quicquid dicebat, quicquid literis mandabat, etiam in critico genere, planum omnibus faciebat, quam adfuetus esset geometricae subtilitati. Nihil fumebat temere, sed a certo cognitis et perspicuis via et ratione progrediebatur ad ea, quae inde necessaria consecutione efficerentur.

Sed alia quoque Mathesis pars est, quam Critico dedecori sit ignorare. Haec est Astronomia, praesertim antiqua, sine cuius scientia nec Graeci, nec Latini Poëtae, qui inde multa carminibus suis ornamenta petierunt, plane perfecteque intelligi possunt. Quo maius studium vir eximius ad eam cognoscendam attulit, nec, quamvis mitis et moderatus aliorum censor, sibi temperare poterat, quin suaviter rideret recentiores Poëtarum interpretes, qui, ubi quid ex hac doctrina explicandum est, vel turpiter haereant, vel ioculares errores committant.

Philosophiae studium eo flagrantius erat, quo magis ab ipsa natura ad illam
im-

impellebatur. Per eius vero partes omnes sic vagatus est, ut modo versaretur in sancto Pythagorae recessu, modo in Academia Platonis, modo in Aristotelis Lyceo, modo in Zenonis porticu, modo in hortis Epicuri, ubique cum admiratione quadam permulta observans, quae aetatis nostrae vanitas audet ut recessus inventa iactare. Plerique veteris philosophiae studiosi vel partem eius delibant, vel in locis amoenioribus, maxime in eo de moribus, commorantur. At Hemsterhusius ingenii sui magnitudini consentaneum iudicabat, partem omnium difficillimam, quae Metaphysicam complectitur, pervestigare. Nihil facile abstrusius reperias Platonis Parmenide, quo dialogo doctrina *de Ideis* explicatur. Ab eius lectione vir magnus seniel, iterum, tertium idem abierat, qui venerat. Verum non prius conquievit, quam quarta lectione instituenda abditos philosophi sensus eruisset, ipsa difficultate non hebetante, ut fieri solet, sed acuate studium intelligendi. Nec satis habebat veteres cognosse, sed cum Platone Leibnizium, cum Aristotele Lockium, cum aliis
alios

alios coniungebat, ut, qui sermones cum illo de veteri philosophia contulisset, nihil nisi veteres, qui de recentiori, nihil nisi recentiores, legisse putaret. Ceterum in Metaphysica quae vera sint, et in quibus certo consistere possis, apud veteres se reperisse omnia dicebat. Novarum opinionum subtilitatem ut facile agnoscebat, sic illarum levitatem et inconstantiam vel hoc argumento demonstrabat, quod, quoties novus Metaphysicus existat, toties prior loco pellatur.

Cum autem varias veterum philosophorum familias, earumque decreta cognosceret, historiae philosophicae sortem dolebat, quae, tametsi Criticis uberrimam ingenii exercendi materiam praebeat, tamen ad nullam dum criticam severitatem exacta sit, involantibus fere in illam, quasi in vacuam et caducam possessionem, compileribus, qui nec ingenio valeant, et literarum adeo rudes sint, ut e vitiosis antiquorum philosophorum versionibus sapere cogantur.

Quan-

Quanquam ne gentium quidem historia, cuius usus latius patet, meliore ipsi conditione esse videbatur. Haec quantum obscuritatis vel a vetustate, vel a scriptorum dissensu, vel ab aliis causis traxerit, quam corrupta sit per partium studium, fraudem, superstitionem, et sciunt omnes, et fatentur. Veruntamen quotus quisque Criticorum in hunc patentissimum campum excurrit? quotus quisque adhibet Criticam, quasi veri obrussam? Signum ad hanc rem capeffendam sustulerat Iosephus Scaliger in Opere de *Emendatione Temporum*, et altero *Eusebiano*, utroque aeterno, sed laudato magis, quam lecto. Perpaucos, qui per eius vestigia ad eandem laudem contenderent, inventos scimus. Quo magis Hemsterhusius et ipse historiam critica ratione tractabat, et disciplinae suae alumnos ad eandem rationem amplectendam incendebat, exemplum, ad quod studium dirigerent, iis proponens severissimum reliquorum historicorum censorem, Polybium, cuius tanta admiratione captus erat, ut, si fieri posset, unum eius librum de-
 per-

perditum plaustris homiliarum Sanctorum Patrum redimere vellet.

Antiquitatis eruditae, hoc est, Graecae et Romanae, studium non modo ad veterum scriptorum et historiae intelligentiam referebat, verum etiam eo, ut ingenium, contuendis antiquae artis miraculis, acueret ad sensum elegantiae et venustatis, quae talibus operibus inesset. Nec quicquam vel cupidius, vel intelligentius spectabat, quam veteres gemmas, numos, vasa, anaglypha, statuas: cuius rei facultatem ipsi quotidie dabat socii Jacobi Wildii museum, priscae artis reliquiis referunt. Hanc animo insidentem pulcri et recti speciem ubi ad recentiorum artificum opera transtulisset, nemo reperiebatur, qui non solum de pictura et statuaria nostrae aetatis, sed etiam de architectura, aliisque eiusmodi artibus elegantius iudicaret. Ac saepe mirabatur, oculos vulgo per pudendam negligentiam ad nullam rem erudiri, cum aliae corporis partes, quae minus praestantes sint, et minus animo oblectamenti praebent, diligenter excolantur, au-

res

res ad concentus musicos recte sentiendos, manus et pedes ad concinnum et decentem motum edendum. Auctor igitur erat discipulis suis, ut lineari picturae, in qua artium, quas diximus, fundamenta sunt, mature operam darent.

Satis diximus de immensa rerum copia et varietate, quam mente complexus est Hemsterhusius. Verum ad rerum intelligentiam nullus aditus patet, nisi per exquisitissimam scientiam linguarum, Graecae praesertim et Latinae. Hic quid me attinet dicere, eum longa et accurata meditatione consecutum esse, ut Graecae linguae nativam indolem, proprietatem, et arcana omnia teneret? Notior res est et testatior, quam ut pluribus verbis explicanda esse videatur. Itaque complector brevi, et, non exaggerandae rei causa, sed simpliciter et vere hoc dico, Hemsterhusium Graecarum scientia literarum omnino omnes, qui a renatis literis excellenter in iis versati sint, ipsum etiam Isaacum Casaubonum, cui doctorum hominum consensus pri-

primas deferre solet, longo post se intervallo reliquisse.

Quod si magna ingenia non nisi novarum rerum inventione metiamur, talem quoque sui mensuram vir summus, in hoc ipso linguarum studio, praebuit, invenienda verissima Originum Graecarum ratione, singulari linguae Graecae, adde et Latinae, praesidio et ornamento. Huius analogiae tanquam filo ductus, simplicissimas verborum formas, quae binis vel tribus literis constarent, et una cum iis natas significationes indagavit, formas omnes et flexiones ad certam rationem revocavit, ex primariis notionibus secundarias, et consequentes elicit, earumque non solum cognationem, sed etiam migrationes ostendit, commentitias anomalias, quibus Grammatici omnia perturbassent, explosit, denique tenebras linguae per tot secula offusas ita discussit, ut, qua lingua nulla est neque verbis neque formis copiosior, eadem iam nulla reperiat ad discendum facilior. Sed huius rei subtiliorem et exemplis confirmandam explicationem non capit popularis scriptio.

Gra-

Gratulemur potius aetatis nostrae felicitati, quae, quod maiores nostri optarunt magis, quam sperarunt, id non tantum in Graecis, verum etiam in Orientalibus, uno tempore et inchoatum et consummatum vidit. Etenim quod analogiae lumen Hemsterhusius linguae Graecae, id eodem tempore Orientalibus intulit Hemsterhusii civis, aequalis, condiscipulus, collega, amicus, unicus literarum, quas proficiebatur, vindex, Albertus Schultensius.

At dicet aliquis eorum, qui nolunt eundem hominem pluribus rebus excellere: sint ista, sicut vis: habuerit Hemsterhusius Graecarum literarum scientia parem neminem. Sed quid de literis Latinis dicis? Earum certe regnum penes alios erit. Ego vero non dubitem contendere, eum Latine doctissimos non modo aequasse, sed, quod adiumenta quaedam haberet, nec cognita illis, nec usurpata, superasse. Recte vir magnus statuebat, Latinam linguam Graecae sic aptam et nexam esse, ut qui alteram ab altera distrahat ac divellat, animi et corporis discidium inducere videatur.

Quod

Quod cum sibi idoneis rationibus persuasisset, eandem Latinae, quam Graecae, operam dedit, atque adeo, quoniam eius proprium erat, nihil mediocriter scire, talem Latinae, qualem Graecae, facultatem consecutus est. Dicam, quod sentio, et, ut arbitror, dicam vere: Latinae linguae origines nemo mortalium ante Hemsterhusium recte cognovit. Viderant Varro et alii Romani, multa ex lingua Graeca in suam venisse. Aliquanto plura, quorum origo veteres fefellisset, ex eadem lingua repetierunt Scaliger et Salmasius. Sed adhuc dubia lux erat. Enimvero, inventa Hemsterhusii ingenio Graecae linguae analogia, simul etiam Latinae ratio diluxit, patuitque clarissime, quod erant pauci suspicati, totam fere Latinam linguam ab Aeolica fluxisse. Restat, fateor, pars quaedam, quae per barbaras gentes inuenta videatur. Verum aut fallor, aut exorietur aliquando vir doctus et ingeniosus, qui, Hemsterhusiana analogia adiutus, eam quoque partem ad Graecam originem revocet, planissimeque demonstret, omnem Latinam

nam

nam linguam pulchrae matris Graecae pulchram filiam esse.

Sed mittamus origines. Quantum Hemsterhusio praesidii esse debuit in Graecae linguae scientia ad Latinos scriptores rectius intelligendos? Constat inter omnes, scriptores, quos diximus, maxime Poëtas, Graecam formam singulis prope verbis expressisse, et innumerabiles lepores veneresque ex Graecis fontibus nunc apertius, nunc occultius derivasse. Nec M. A. Muretus dicere dubitavit, *eos, qui Graeci sermonis expertes sint, ne Latine quidem scripta penitus percipere posse.* Iam si cogitatione tibi fingendus sit harum elegantiarum interpres, an doctiorem Hemsterhusio reperire possis? Ipse vir summus se in Latinis intelligendis ita a Graecis adiuvari sentiebat, ut interdum negaret, Poëtas eos, qui se totos ad Graecorum imitationem contulissent, nominatim Propertium et Horatium, Graece imperitis valde placere posse. Adeo multa, quae venustissima et exquisitissima sint, eorum sensum intelligentiamque fallere. Omnibus igitur modis tuebatur bene a
maio-

maioribus constitutam rationem, qua utriusque linguae studium coniungeretur, ab eaque non semel defecitum esse dolebat. Sub ipsa Academiae incunabula Leidae bonas litteras docuit Iustus Lipsius, Latinae linguae imprimis peritus, Graece vix mediocriter doctus. Is dicere ausus est, Graecas litteras homini erudito decoras esse, necessarias non item. Quod stultissimum dictum Isaaco etiam Casaubono, *) quo non fuit lenioris naturae Criticus, vehementer bilem movit. Sed bonum factum, quod tam perniciofa literis opinio nullas radices egit. Nam mox tanquam coelo missus Iosephus Scaliger, cui Batavi prope omnem ingenii cultum, quem ex eo tempore ceperunt, si grati esse velint, acceptum referre debent, Scaliger igitur cum ceteras ingenuas artes, tum graecas litteras, earumque cum Latinis coniunctionem, in his regionibus fundavit. Scaligerana disciplina per Grotios, Heinsios, Gronovios, Graevios, et alios usque ad patrum nostrorum memoriam

*) Vide Casauboni Epistol. 291 et 294 et Lipsii Epist. 356. in Syllog. Burm. T. 1. p. 376.

riam propagata est. Tum rursus plerique literatores, Graecis vel neglectis, vel leviter delibatis, unum scriptores Latinos colere et exornare coeperunt. Altero ergo Scaligero opus erat, qui Musas Graecas fugam parantes sisteret, atque iterum cum Latinis artissimo foedere confociaret. Is fuit Hemsterhusius, quo bonarum literarum tutelam suscipiente, brevi tanta rerum commutatio facta est, ut Athenae in Bataviam commigrasse viderentur, nec tamen quicquam de summo Latinarum literarum studio remitteretur.

Sed Latine quam doctus fuerit Hemsterhusius, etiam scribendi genus declarat, purum, emendatum, luminibus frequens, bene vinctum, inprimisque proprietatis studio et verborum delectu commendandum. Una orationi facilitas deest, non comparanda illa, nisi saepe multumque scribendo: cuius rei facultatem raro dabat Graecarum literarum Professio. In iuvene, velut in laetis herbis, se profundeabat luxuries quaedam, quam postea ratio et anni depaverunt.

Hacte-

Hactenus virum egregium vidimus Graeciae Latineque monumenta ita tractantem, ut nunquam illa de manibus deponeret. Quo studio quam immensas eruditionis opes sibi compararit, supervacuum sit dicere. Eas cum primum in animadversionibus ad Lucianum protulisset, homines eruditos in stuporem et admirationem rapuit, expressitque omnibus confessionem hanc, ut dicerent, nihil simile ullam aetatem in hoc genere vidisse: magnam quidem copiam in Salmasii libris esse; sed ibi temere sacco fundi, hic omnia cum acerbo delectu, prope in Mathematicorum modum, explicari.

Atque his cum ingenii, tum eruditionis fundamentis, tam firmis, tam alte positis, tandem Hemsterhusius verae et legitimae Critices velut aedificium superstruxit. Sed critica disciplina quomodo usus sit, non alienum fuerit, in eorum gratiam, qui eius vestigia persequenda putent, paucis exponere.

Cum scriptori sive Graeco, sive Latino crisin suam impertire constituisset,

primum iustam cum eo familiaritatem contrahebat, hoc est, cum res ipsas, tum verba, similibus locis inter se comparatis, quanta maxima fieri poterat diligentia, cognoscebat, recte iudicans, sui quemque scriptorem optimum interpretem esse, et, qui non saepius totum scriptorem uno tenore legisset, eum in emendando explicandoque turpiter errare. Tali notitia contracta, omnia ad certam rerum sermonisque normam exigebat, difficilis, suspicax, semper verens, ne quid sibi fallaciae vel a librario, vel ab interpolatore strueretur. Tametsi quis poterat fallere illum sensum et natura sagacissimum, et multo literarum rerumque usu callidissimum? Tenebrio nobili scriptori foetum suum subiecerat. Statim fraudem certis vestigiis tenebat. Versificator magnorum Poëtarum versibus furtim interpolauerat suos? Spurios obelo configebat. Librarius lectionem corruperat, vel sciolus corruptam fucarat? In promptu erant omnes veri indagandi viae.

Sed quamvis summam ingenii fiduciam habere potuisset, tamen Codicum MSS. fide

in-

inprimis nitebatur, et, quod huius disciplinæ expertibus mirum videatur, ex eorum vel contaminatissima scriptura pulcerrimas lectiones eliciebat. Nosse modos permu-
tandorum in libris priscis verborum, utile putabat: posse enim tardiora ingenia talibus adminiculis sublevari: sed nimiam in his diligentiam contemnebat, docens hoc etiam argumento, parum inde utilitatis redire, quod, ut quisque plurimum operæ in librariorum aberrationibus notandis posuisset, iisque margines librorum opplevisset, ita nullam magnopere Critices laudem invenisset. Vero Critico vim ipsius sententiæ, et sermonis genium bene perspectum, facile id, quod res postulet, suppeditare. Hic etiam locum habere illud Asinii Pollionis: Male eveniat verbis, nisi rem sequantur: vel illud Horatii, ex Asiniano expressum:

*Verbaque provisam rem non ⁱⁿ vita
sequuntur.*

Sed duos inprimis scopulos, multorum naufragiis infames, et ipse fugiebat,
et

et alios fugere monebat, temeritatem et
 superstitionem. Furorem iudicabat, quod
 non intelligas, statim urere et secare,
 amentiam, aegri capitis somnia in con-
 textum invehere, abolita veterum li-
 brorum scriptura. Nam, si hoc modo
 grassari liceret, brevi futurum, ut calami-
 tas, quam Gothi et Saraceni bonis libris
 importassent, prae hac levis et tolerabilis
 videatur. Quamobrem in locis despera-
 tis, ubi nulla ratio esset difficultatis expe-
 diendae, medicinam ab integrioribus libris
 expectandam, et omnino nihil in contex-
 tu, nisi vetustarum membranarum auctori-
 tate, movendum censebat, ne Bentleio
 quidem veniam dans licentiae, quam sibi
 in Manilio recensendo sumsit.

At vero, qui nullum audaciae lo-
 cum dabat, non minus repudiabat ani-
 lem religionem, quae se imperitis mode-
 stiae nomine commendare audet, et semper
 vulgatae, quamvis futulis et absurdae, lectio-
 nis patrocinium profitetur. Sed quae, ma-
 lum! est lectio, quam tantopere iactant,
 vulgata? Num ex vetustis et spectatae fidei
 libris

libris profecta? Num certis emendandi le-
gibus constituta? Minime. Illa est *),
quam in suo quisque libro reperit: quae,
ut aliquando veteres et bonos Codices auc-
tores habeat, saepius tamen e libris vitio-
sis et interpolatis, immo ex editorum
coniecturis, fluxit. Adeo, quid defend-
ant, non intelligunt homines inepti.

Sunt alii, faciliores illi quidem in
lectionibus, quae e membranis ducantur,
admittendis, sed iidem in Criticorum emen-
dationibus probandis difficiles et duri.
Qui ubi periculo faciundoprehenderunt,
se non esse eos, qui in critica ratione ex-
cellere possint, in eam partem deferuntur,
ut omnium, quae ingenio tententur, se
vindices ferant. Ac temerarios quidem
confidentium ingeniorum impetus refuta-
ri, veterumque scriptorum monumenta sar-
ta tecta conservari, quis, qui bonas lite-
ras amet, non gaudeat vehementerque
laetetur? Verum in hoc tam salutari in-
stituto frequentius obtrectatio, quam aequi-
tas et veri studium, versatur. Nec ob-
scurae

*) Vide Cl. Ernesti Praef. ad Tacitum.

scurae sunt talis iniquitatis causae. Nam, ut sumus homines, quanto praestabilior et magis experenda ingenii laus est, tanto vehementius ei invidemus. Illi igitur, cum facile sentiant, se, si laus omnis felicitati ingenii tribuatur, iacere, et vix honestos esse posse, statim se parant ad Criticorum inventa ratiunculis quibusdam convellenda, moliuntur, sudant, misere se torquent, ut loco depravato potius qualemcunque sensum affingant, quam felix in vero inveniundo ingenium laudent. Ex qua obloquendi libidine, incredibile dictu est, quot quam durae et contortae vitiosorum locorum interpretationes manarint; si interpretationes dicendae sunt, quae scriptorem nescio quas ineptias dicere cogunt. Talibus vindiciis Hemsterhusius ita offendebatur, ut illis etiam doctam aliorum audaciam praeferret. Sed longe optimum et tutissimum censebat, medium sequi, quod tum a temeritate, tum a superstitione esset seiunctum.

Et si vero vir magnus, usu sensuque edoctus, praeclare sciebat, Icaris non esse
 ap.

aprandas alas, hoc est, iuvenes non temere ad Criticam adducendos esse, tamen sagacioris indolis adolescentes mature huius artis veluti gustu quodam imbuebat. Quorum vires, ut erat acer et perspicax ingeniorum existimator, ante sic explorabat, primum, ut eos iuberet cogitare meditateque legere illustrem aliquem veteris scriptoris locum, v. c. Livianam praefationem, vix imitanda arte conscriptam, et post, quid in tali loco maxime animum affecisset, quid maxime placuisset, sibi referre. Tum, ubi linguae scientiam et pulchri sensum sibi probassent, in scriptore, ad talis aetatis captum accommodato, locum demonstrabat, qui vitium haberet nemini animadversum, idque investigare iubebat. Reperta corruptela, quam reperire interdum difficilius est, quam corruptis mederi, praesertim ubi mendosa scriptura tolerabilem et a re non abhorrentem sensum efficiat, reperta, inquam, corruptela, lene et blandum ab ingenio remedium postulabat. In quo ut eos, qui nullum dum Critices usum haberent, sublevarer, ipse interdum vias quasdam, quae
ferre

ferre ad verum inveniendum possent, indicabat. Si rem acu tetigisses, candide plaudebat follertiae tuae, et acerrimum laudis stimulum adhibebat: sin minus, suam ipse emendationem promebat, ut quaerendi et coniectandi finis fieret. Hac ratione usurpanda vir summus non solum discipulis suis facultatem dabat Critices cognoscendae, sed eosdem etiam consuefaciebat in legendo iudicii severitatem adhibere, et semper animum, quid intelligat, quid minus, interrogare. Et miramur, ex eius disciplina plures acutioresque Criticos, quam e cuiusquam ante illum, prodiisse? Nolim singulos ambitiose commemorare. Facile, qui sint, velut propria quadam nota, intelligendi et iudicandi subtilitate cognoscuntur. Unum tamen silentio praeterire non possum, germanum inprimis Hemsterhusii discipulum, L. C. Valckenarium. Hic enim, quam a magistro accepit disciplinam, ante Franequerae, nunc Leidae, ita tueretur et propagat ingeniis feliciter formandis, ut, Hemsterhusio de vita sublato, nunquam defuturi sint, qui literas Hemsterhusiana ratione colant. Hic utriusque
lin-

linguae analogiam, quam vir immortalis impertitit quidem discipulis, sed literis mandare neglexit, ita quasi per manus tradit aliis, ut, etiam si nemo illam literis prodatur, tamen ad feram posteritatem perventura videatur.

Quemadmodum vero aliis disciplina, sic aliis profuit salubri consilio suppeditando. Libenter et ingenue fateri solebat vir summus, P. Wesselingius, hunc sibi studiorum recte instituendorum auctorem fuisse. Is Hemsterhusio collega datus, non prius Franequeram, quam in intimam eius amicitiam venit: quae ex illo tempore tam sancte et constanter culta est, vix ut aliud par amicorum coniunctius vixerit. Erat iam tum in Wesselingio magna et incredibili studio parata doctrinae copia, sed averfus a critica ratione animus. Verum cum Hemsterhusius ei crebris sermonibus demonstrasset, nullam eruditionem, quamvis variam et copiosam, esse veram et accuratam sine critica disciplina posse, totam studiorum rationem commutavit, et post illa ipsa arte, quam ante

te

te oderat, nomen suum immortalitati commendavit.

Paullo ante, quantum fatis est, diximus de ea Critices parte, quae in depravatis corrigendis versatur. Sed eiusdem etiam artis est, veterum scriptorum obscuros sensus aperire: in quo, praeter vim iudicandi, maxime cernitur illa nullis terminis circumscripta eruditio. In hac vero interpretandi ratione, quanquam alio modo, non minus vulgo, quam in illa emendandi, peccatur. Saepe et Hemsterhusii et aliorum querelas audivimus, cum dicerent, auctorem, quem quis interpretum enarrandum suscepisset, onerari iis, quae ad quemvis alium auctorem scribi possent, explicari, quae nemo sibi explicari velit, in difficilioribus destitui lectores, res et sententias negligi, nihil nisi loquendi formulas enarrari, et ne illarum quidem notiones ad normam, quam perfectus Criticus, I. F. Gronovius dedisset, distincte et enucleate tradi, sed temere misceri et confundi. Hemsterhusius vero ipsum scriptoris argumentum amplexus, obscuriorum

lo-

locorum tenebras modo ex historia et antiquitatis memoria, modo ex temporum ratione, modo ex interiore philosophia, modo ex aliis artibus dispellebat: fontes, unde quidque haustum esset, locos aliorum auctorum, quos scriptor, quem tractaret, vel imitando expressisset, vel in transitu respexisset, demonstrabat: exquisitor verbi aut formulae vis si enarranda esset, non ille diversarum significationum, ut ita dicam, confinia confundebat, sed tenuia et aliorum sensum fugientia discrimina tam perspicua et certa ratione definiabat, ut in his etiam geometricam elegantiam facile cognosceres.

Animadversiones eius habent beatam quandam et felicem rerum ubertatem. Nec tamen quicquam in illis alieni est, vel longius arcessiti. Omnia et apte et suo loco dicuntur; ut mirari fubeat, tam longas animadversiones scribi potuisse. Sed talis copia facilis erat ei, qui omnes interiores Graeciae Latiusque recessus teneret. Ne multa: habent eius commentarii in Aristophanem, Lucianum, Xenophontem Ephesum,

sum, Hesygium, Thomam Atticistam, alios, verissimam bene interpretandi disciplinam, qua non extat exemplum perfectius. Quo vehementius et iustius dolemus, Coam Venerem, Lucianum dico, ab eo non esse absolutam, omninoque pauciora, quam expectare par erat, e perenni et inexhausto doctrinae fonte ad communem utilitatem permanasse.

Huius rei quae causae fuerint, saepe numero quaeri solet. Equidem mihi videor reperisse has duas. Primum vir summus tanto legendi meditandique studio tenebatur, vix ut inde avelli posset, et ad ea, quae per nimis multa, ut nobis quidem videtur, adversariorum volumina sparserat, digerenda traduci. Ne ipse quidem diffitebatur, se ad labores, praefertim iustos, quibus sibi liquida illa meditandi voluptas eriperetur, paulo esse tardiozem. Deinde cum nihil, nisi quod omnibus numeris expletum esset, a se exire vellet, maiorem habens posteritatis, quam praesentis aetatis, rationem, lapsus est, ut fere solent excellentissimi quique artifices,

in

in quandam calumniam sui, ut, quantumcunque adhibuisset curae et studii, tamen nihil satis putaret. Ita, quod Plinius de Protogene, pictore, dicit, in summa artis intentione minor erat fertilitas. Huc accedebat, quod, quamcunque rem tractandam sumisset, eam ita excutere, et cum pulvisculo exhaurire studebat, ut, qui post-hac idem agere institueret, omnem sibi materiam praereptam inveniret. Quamobrem memoriae suae, fidissimo ceteroquin omnium, quae semel legisset, audivissetve, custodi, irasci solebat, si vel leve quiddam, quod eodem pertineret, sibi post editum librum suppedicaret.

Fuerunt, quibus in Luciano ornando nimis cunctatus videretur: a quibus petimus et quaesumus, ut eius cunctationem comparent cum aliorum, qui post ad eundem scriptorem edendum accedere ausi sunt, festinatione. Reperient profecto, illum cunctando rem restituuisse, hos festinando perdidisse.

Ille autem tot vigiliarum et tot annorum fructus si minus publice apparuit, non tamen idcirco vel exiguus esse, vel
pe-

periisse existimandus est. Nam vix ullus
sive Graecus sive Latinus scriptor est, in
cuius margine non tales emendationes,
quales a principe Criticorum proficisci de-
bebant, notarit. Pleni sunt castigationum,
ut paucos tantum nominem, Aristophanes,
Oratores Attici, Theocritus, Apollonius
Rhodius, Harpocration: pleni ex poëtis
Latinis, Propertius, Manilius, Valerius Flac-
cus. Hinc igitur praesidia, hinc orna-
menta editionibus a se curandis petant
critices studiosi. Neque verendum est, ne
talis thesaurus in dominos literarum ru-
des incidat, aut dissipatus pereat. Adhuc
illum integrum servat Franciscus Hem-
sterhusius, unus ex tribus filiis superstes,
paterni ingenii, animi, et oris imago,
qui philosophiam et mathematicas artes
cum eruditae antiquitatis scientia ita con-
iunxit, ut, qua laude magis excellat, dif-
ficile sit existimare. Sed idem inusitata
liberalitate totum illum thesaurum Biblio-
thecae publicae Leidensi, post facta sua,
donare constituit, iam nunc fidem suam
per me omnibus ita astringens, ut haec
publica voluntatis declaratio testamenti
vim

vim habere possit. Sic facere decebat filium, qui nobis patrem cum aliis virtutibus, tum animi magnitudine reddit.

Satis multa de Hemsterhusii ingenio et doctrina diximus. Nunc animum contemplerur, utrique facultati vel parem, vel superiorem. Nec alienum est, qui Critici nostri animus et mores fuerint, quaerere, praesertim cum de Criticorum moribus ea inveteraverit opinio, ut nullum eruditorum genus ferocius, truculentius, magisque contentiosum habeatur. Equidem negare non possum, tales et olim fuisse, et forte etiam nunc esse. Addo etiam, ridiculas istorum pugnas de verbis et parvi momenti rebus Criticam non leviter infamasse. Veruntamen quis tam iniquus iudex est, ut hominum vitium ad artis contemptum trahat? Nisi vero Iurisprudentia contemni debet, quod inter Iurisconsultos rabulae, aut Medicina, quod inter Medicos circulatores reperiuntur. Nolim huius opinionis levitatem et iniquitatem pluribus verbis refellere. Sunt Hemsterhusii mores optima Criticorum apologia. Cuius enim famam et existimationem ille unquam scrip-

D

ptis

ptis suis laesit? Cuius dissenfum, in tanto doctrinae fastigio, non facile ac leniter tulit? Ne tum quidem, cum res et locus postularent, superbiam maximis meritis quaesitam sumebat. Quid? tantum aberat, ut aliorum errores exagitaret, ut stultos etiam patientius ferret, quam necesse videretur. Erat, qui saepe in circulis, ipso praesente, Pindaros, Sophocles et Demosthenes, quos nunquam legerat, loqueretur, eosque velut in lance positos modo tolleret iudicio suo, modo deprimeret. Cum ceteri, qui aderant, intentis in eum oculis expectarent, ut stolidam hominis vanitatem comprimeret, ille ne verbum quidem. Cur enim, dicebat, hunc minus patiar ingenio suo frui, quam concionatores sacros, qui coram me et Schultensio, in pari inscitia, iactant Graecarum et Orientalium scientiam literarum?

Sed non est, quod magnopere miremur aut aliorum intolerabilem fastum et superbiam, aut huius amabilem humanitatem. Nam illi ex his studiis nullum, nisi eruditionis, fructum petunt: cuius vis quae potest esse in animum et mores? Hic non unam eruditionem, sed imprimis vitae et

mo-

morum elegantiam, omninoque veram sapientiam inde sibi hauriendam ducebat. Ac morum quidem venustas non solum per eius libros fusa est, sed etiam in sermonibus, omnibusque vitae actionibus ita lucebat, ut non tam sibi et Musis vixisse, quam inter fortunatos et beatos homines aetatem egisse videretur. Sermo familiaris etsi tam accuratus et eruditus erat, ut meditarum diceres, tamen nihil habebat affectationis molestae. Immo haec gravitas temperabatur incredibili humanitatis festivitatisque condimento. Nam et ipse sale atque urbanitate abundabat, et praeterea omnem leporum et facetiarum florem ex antiquis et novis scriptoribus libarat. Itaque vix alium ex eruditorum ordine vidimus, cuius consuetudo a principibus etiam viris vehementius expeteretur. Non habet patria proceres illustriores, prudentiores, et bonis artibus ad omnem humanitatem magis excultos, quam fratres, Guilielmum et Carolum Bentinckios. Atqui illi fateri et praese ferre non dubitant, se nunquam, nisi meliores aliqua parte et doctiores, ab Hemsterhusio discessisse. Ac nescio, maiorine gloriae sit Hemsterhusio,

Bentinckii placuisse, an Bentinckii, Hemsterhusii virtutes intellexisse.

Animus eius erat, qualis esse debebat tot sapientum praeceptis conformatus, unius verae et solidae virtutis admirator, contemtor rerum fluxarum et humilium. Roboris quantum in eo fuerit, hoc documento cognoscere licet. Venerant ad eum Franequeram nobilissimi e primaria gente Wassenaria hospites, biduum hilare sumturi. Cum omnes accubuissent, animis ad laetitiam remissis, ecce literis fit certior, filium summae spei, Iacobum, qui sibi decus ex militia navali petebat procul a patria immatura morte periisse. Quid ille? Vultu nihil mutato seponit literas, simulat hilaritatem, acerbissimumque dolorem per biduum pectore premit, quod hospitem iucunditatem muliebri et nihil profutura eiulatione contaminari nolebat. Tali constantia germanus ille Socraticae disciplinae alumnus, Xenophon, nunciata inter sacrificandum filii Grylli morte, lucrum distulit, dum sollemne sacrificium peregisset.

Ostentationem et inanem pompam ode-
rat cum in reliqua vita, tum in docendo;
ut exteri, qui ad eius lectiones venissent,

vix

vix crederent, hunc esse illum Hemsterhufium, de quo tot ac tanta praedicari audivissent. Famae et magnae de se opinionis prope negligens erat, et minime omnium curabat laudem vulgi, cui idcirco paene ignotus vixit. Sed quo minus gloriam venabatur, eo magis ad eum sponte confluebat. Quis enim nescit, omnes omnium gentium eruditos una voce, una sententia regnum in literis ad ipsum detulisse?

Prudentia, dubito, an unquam maior et praestantior fuerit in ullo homine erudito. Credebat Epicharmo, nervos et artus prudentiae esse, non temere credere, tenebatque, si quis alius, artem difficillimam tacendi suo tempore, et loquendi. In consilio capiendo cautus, consideratus, et, si quaeris, lentus: quippe omnes in utramque partem rationes videbat, et magno iudicio ponderabat: sed idem, ubi semel quid decrevisset, constans et firmus. Alienus a suspitionibus: sed idem latebrarum, quae in animis hominum sunt, sagacissimus explorator.

Sed prudentia, quae vitam privatam attingit, si in eo summa et singularis fuit, fortasse minus mirum videatur. Unde vero ille, qui nullam reipublicae partem attigisset,

tan-

tantam hauserat rerum civilium scientiam? Nempe cum eam non experiundo sibi comparare posset, usus et experientiae vicariam adscivit philosophiam, imprimisque omnis priscae et recentioris aetatis historiam. Ex qua virtute Academia Batava uberrimum fructum tulit. Nactus enim amplissimum theatrum, in quo civilis illa prudentia spectari posset, foederatorum Belgarum historiam nova et inusitata ratione tradere coepit. Indagabat veras causas, ex quibus res gestae penderent, remotis simulationum involucris, quibus tegerentur, consilia principum et populorum cur bene, cur fecus cecidissent, explicabat, quid expetendum, quid fugiendum esset, demonstrabat, efficiebatque adeo, ut disciplina sua prudentiae civilis magistra et esset et haberetur. Inprimis heroum Batavorum ingenia et mores tanto artificio pingebat, ut non literarum Professorem, sed Polybium aut Tacitum cathedrae impositum putasses.

Tali ingenio, doctrina et sapientia fuit Hemsterhusius, cuius similem Criticum nos haud vidimus, posterius ut videant, bonarum literarum causa vehementer optamus.

IO. AUG. ERNESTI

NARRATIO

DE

IO. MATTHIA GESNERO

AD

DAVIDEM RUHNKENIUM V. C.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Narratio

de

Io. Matthia Gesnero.

Acerbum dolorem renouare iubes, Ruhn-
keni, Vir Celeberrime, cum tibi de
Gesneri vita, ingenio, institutis, moribusque
a me vis scribi: cuius obitum cum et lite-
rarum causa omnibus vehementer esse do-
lendum putas, et mea quoque causa Te
scribis dolere, et verissime iudicas, et
adversus me peramanter facis. Nam fuit
perfecto talis, qualem paucos ante annos
descripsi in Homerici Operis praefatione
(quam ille in ultimis ad me literis ἐντάφιον
suum appellabat) *Graecarum omniumque
bonarum literarum in Germania*, (addiderim,

non

non modo hac nostra, sed omni memoria
 longe princeps, ingenii autem felicitate, do-
 ctrinae accuratae et exquisitae copia, orationis
 denique elegantia et dulcedine veterum optimo
 cuique simillimus: neque id Tibi, aut cui-
 quam, qui ingenium et doctrinam recte
 aestimare possit, dubium arbitror videri.
 Quodsi Tibi contigisset, illum coram vide-
 re et alloqui, cum eo diem unum et alte-
 rum exigere familiariter, ita Te adfectum
 ab eo discessurum fuisse confido, vt no-
 strum quondam Askewum, Britannum V.
 C., qui cum in peregrinatione ab eo ad me
 venisset, ad primam nominis Gesneriani
 mentionem, in admirationem non modo
 doctrinae, sed humanitatis, sed elegantiae,
 sed suavitatis effusus, *talem*, inquit, *virum*
nunquam vidi. Adeo illę ingenii et doctri-
 nae magnitudinem etiam externis illis bo-
 nis aequabat. Ego autem quomodo non
 praecipuo et acerbo dolore excrucier in
 istius morte, qui me adolescentem, ut pri-
 mum vidit, et de literis mecum collocutus
 est, ita adamavit et laudavit, ut omnibus
 aequalibus, etiam cum invidia quadam
 sua, palam praeferreret, quocum tres ipsos
 an-

annos in Schola Thomana coniunctissime et suavissime vixi, post autem per XXVII annos amicitiam sanctissime colui, animo denique, voluntate, ac sensu de literis ipsis, et de rebus omnibus, ita coniunctus fui, ut ipse saepe miraretur tantam consensionem ingeniorum et animorum nostrorum, nec modo in literis ad me suis, sed etiam apud alios. Et nihil dixi de eius in me meritis, quae multa, et magna, et iucunda extiterunt. Quarum rerum causa quantopere illum amaverim, et in eadem illa epistola dixi, et ita vulgo notum fuit, ut etiam amicus quidam meus, cognita eius morte, statim ad me accurrerit, et per ambages me ad eam cognoscendam deduxerit, ne, repentino iacturae tantae nuncio, vehementius, quam opus esset, perturbarer.

Erat autem tum recens adhuc dolor alius e morte Praeceptoris, vnus de omnibus superstitis, et optime de me meriti, Frid. Gotthilf. Freytagii, qui Scholam Portensem triginta amplius annos optime rexit, et eius veterem gloriam paene unus sustentavit. Erat enim, ut alia bona mittam, Graecarum et Latinarum literarum eximia scien-

scientia praeditus, in primisque exquisito
 iudicio elegantiae in scribendo valebat. Hic
 primus orationem meam limae suae seve-
 ritate polivit, intra iustos fines redigere,
 et numerosam efficere docuit. Et habe-
 bat admirabile artificium effingendae ora-
 tionis puerilis, non modo iis, quae scri-
 pta essent, castigandis, pro cuiusque ingenii
 et facultatis modo, sed etiam actum ip-
 sum et quasi nisum scribendi, et elaboran-
 dae orationis adiuvens, praecipiendo, ad-
 monendo, cavendo. Nec alii Graecarum
 literarum amorem debeo, quarum discen-
 darum studium ille mihi, ab iis alieniori,
 quod ad consilium vitae futurae nihil ad-
 modum mihi profuturas passus eram mihi
 persuaderi, opportunitate aliqua usus, ita
 efficaciter iniecit, ut post etiam intempe-
 rantiam discendi coërcere necessè habuerit.
 Denique me deduxit ille in domum Stig-
 litii, Consularis nuper civitatis nostrae, a
 quo quantopere adiutus, ornatus, denique
 etiam amatus sim, cum sciant omnes, sit-
 que in eo pars magna dignitatis nostrae,
 non opus est dicere. Itaque morte eius
 cognita, quamquam multarum rerum iu-
 cun-

cundissimarum, quas ante attingi, memoria subibat animum, tamen longe maior inuasit moeror, quem etiam Scholae illius fortuna, et identidem incurfans et se immiscens Stiglitii memoria aggravabat, cuius prudentiam, gravitatem, constantiam, auctoritatem, Ciuitati alienissimo tempore ademptam, nunc quoque lugemus.

Ad hunc ergo dolorem cum accessisset Gesneri mors, incredibile dictu est, quanto moerore fuerim oppressus. Quo magis abhorruui a consilio hoc scribendi, cum Tu, V. C. statim ab nuncio rei ad vos perlato, a me petiisses. Nunc cum, interiecto longiori tempore, resederit ille tumor, et Tu me subinde admonueris, suscepi Tibi describere imaginem viri: non quo id omnium maxime possem, aut quo confiderem plane exprimere tanti ingenii tantaeque virtutis pulcritudinem, sed ut Tibi, cui virum non nisi de scriptis nosse contigit, adumbrarem utcumque totum ingenium illud et virtutem universam, quae longe profecto latius patuerunt, quam existimare possint, qui sibi imaginem eius
e scri-

e scriptis fingant. In quo mihi plane accidit, quod iis, qui uxorem cariorem acerba morte amiserunt. Etenim quae cogitatio ab initio, in viriditate luctus, ita perturbat ac moerore conficit animos, ut eos etiam avocare et avertere ab tali cogitatione necesse habeant, ea paullatim accipit suavitatem tantam, ut eam etiam oblectationis causa sibi proponant, eique libentissime indulgeant. Profecto haec dum scripsi, recensendis animo et intuendis viri bonis, tanta non modo voluptate perfusus sum, ut Tibi saepe gratias tacitas egerim, qui me ad hanc scriptionem impulisses, sed etiam caritate viri incensus, ut, cum maxime amarim, tamen multo magis, quam antea, amare Gesnerum viderer. Itaque Te quoque, et quicumque haec legerint, ita adfectos ab hac lectione discessuros confido, ut ad pristinum de Gesnero iudicium, quamquam praeclarum, benivolentiamque, magnam accessionem factam sentiant.

Natus est anno superioris seculi uno et nonagesimo in Franconiae villa prope Noribergam, sed Anspacensis ditionis, patre

tre Io. Samuele, qui ibi sacra faciebat magna cum sanctitatis laude. Huius de maioribus etsi nihil certi possum tradere, unde planum fiat, an cum magno illo Conrado communes origines noster habuerit; tamen ab eo memini mihi ante multos annos scribi, se vestigiis quibusdam eo duci, ut ab eadem se stirpe ortum crederet: itaque non dubitasse, Conradum imitari, quatuor elementorum figuras in epistolis signandis usurpando, praesertim hortante Io. Iacobo Gesnero, Tigurinae Scholae clarissimo ornamento. Hoc autem ille scripserat mihi, quia vitio dederat nescio quis, quod eo signo uteretur, cui nihil praeter nomen cum illa familia esset commune, atque arrogantiae et vanitatis nomine reprehenderat. At ille non opus habebat ab alio petere nominis claritatem, qui sui ipse ingenii luce nomen suum satis illustre fecisset. Sed de hac re certiora suo tempore tradet, qui vitae Gesnerianae Commentarios scribere instituit, Hambergerus V. C.

Pa-

Patrem mature amisit, annos natus undecim; sed affectum patris et curam reddidit vitricus, qui non modo puerum ipse, quoad domi suae habuit, literis erudit, sed etiam in Gymnasium Anspacense deduxit, in quo octo ipsos annos convictu publico, et disciplina literarum usus est. Praeerat tum illi ludo Georgius Nicolaus Koelerus, magnae vir doctrinae et excellenti docendi solertia, sed qui fama digna carebat, quod ingenii monumenta prodere non curabat. Enimvero omni tali monumento illustrius est, quod sibi in Gesnero disciplina sua conformando peperit, et nactus est ab huius grata eloquentia, qua imaginem eius expressit. Ille autem mirifice delectabatur hoc opere disciplinae suae, gaudebatque se ab discipulo doctrina et eloquentia superari. Itaque cum ad eum scribebat, utebatur hac praescriptione: *Lentulus Ciceroni suo.* In institutis viri huius, quibus eum longe a fastu paedagogico abfuisse, et varietati ingeniorum accommodare solitum disciplinam pateat, hoc maxime numeraverim, quod Gesnerus libenter narrabat. Cum in lectionibus

nibus tradenda videbat; quae ad Gesnerum nihil pertinerent, intelligebatque, eum, si nihil aliud, certe nihil acturum, quod vix sperari potest in alacrioris ingenii puero, et tempus perditurum; adferebat, quod ipse ageret separatim a ceteris, locum difficiliorem e scriptore Graeco, aut e Codice Hebraico, saepe etiam una continuatione et sine accentibus scriptum, verba item Graeca aut Hebraica temere ac nullo ordine contexta, quae, dum ceteros doceret, ipse explicaret, et deinde explicata praecceptorum traderet: qua re mirifice adolescentis ingenium ad quaerendum et investigandum acuebatur. Cum nihil attulerat per tales occasiones, patiebatur cum interea alias res tractare, literas Syriacas, Arabicas, Aethiopicas, Samaritanas, pingere, aut ad legendi facultatem exerceri, supereditatis etiam libris. Atque ad harum linguarum omnium, etiam novitiarum, Francicae, Italicae, Britannicae initia percipienda privatim, docendo, hortando adducebat: Quorum institutorum prudentiam sibi plurimum profuisse fatebatur; libenterque commemorabat, quantum temporis illa cura

E

ra

ra praeceptoris et indulgentia lucratus es-
 set, quod sibi in alia disciplina perituum
 fuisset; et perinultis praeclaris ingeniis pe-
 rit per condiscipulorum tarditatem et su-
 perbam inscitiam praeceptorum, ad contra-
 rium sui trahentium et irascentium; si quis
 non vult bonas horas sibi perire. Quo no-
 mine mihi olim memini quendam de prae-
 ceptoribus iniquiorem fuisse, qui, sive ip-
 se animadverterat, sive ab aliis audierat,
 me, dum ipse suo modo interpretaretur,
 quae haberet in manibus, alia legere.
 Herodiani quodam tempore historias inter-
 pretabatur, sed, sive suo quodam instituto,
 sive potius eorum causa, qui parum pro-
 fecissent, quorum solet esse in Graecis
 magnus numerus, tardissime progredieba-
 tur, cum in singulis verbis diu haereret,
 omnia cum pulvisculo excuteret; cum ego,
 tarditatis illius impatiens, ita eum prae-
 curreram in textu Graeco legendo, ut in
 extremo libro decurrerem, cum ille adhuc
 moliretur in primo. Cum igitur aliquan-
 do me vidisset attentius defixum in libro
 meo legendo, nec dubitaret, quin aliud le-
 gerem, quam quod ipse explicaret, re-
 pente

pente, dum alius recitat, quod iusserat, descendit de cathedra, et me oppressurus suspenso gradu adrepsit mihi. Iubet me pergere in lectione ab alio coepta. Ego coepi quaerere locum: ab vicino, ipso inspectante, petere librum. Tum ille, velut me in manifesto delicto deprehendisset, accusare fastidium meum. Et parum aberat . . . Ego autem, animo sumto, ei demonstrabam, Herodianum esse, quem legerem, adfirmantibus etiam vicinis: et res ipsa fidem faciebat, cum nullus alius liber in manibus esset: mihi nimis lentum negotium esse, itaque praegressum esse legendo, et cum maxime versari in ultimo. Proferrebam etiam chartulas, in quibus quaedam excerpta e libris singulis scripseram. Hac ille demonstratione confusus conticuit, nec mihi postea molestus fuit. Et narrabat mihi post Freytagius, eum apud se hoc nomine de me quaestum, quod ea res ad contemptum sui pertinere videretur: se autem ei sic respondisse, ut diceret, cum meum studium omnibus notum esset, nec ipse ignoraret, me iam tertium annum acerrimo studio in Graecis versari, secu-

rum esse de me, et, quid legerem, inquire non debuisse. Est sane res maioris prudentiae et artificii, quam vulgo credunt, multos, in tanta ingeniorum, adde etiam profectus diversitate, una disciplina continere, sive docendi rationem ita ingeniorum varietati accommodare, ut eodem tempore tarditati et celeritati consulas, illam incites, hanc non retardes et frangas. Eius rei nec una ratio est, nec eadem cadit in omnia docentium ingenia. Sed de ea re hoc loco dicere ac praecipere nihil attinet: de Gesnero dicere instituimus: ad hunc igitur redibimus.

Non uni praeceptorum carus erat Gesnerus, sed omnibus, qui praeclara ingenia cognoscere, et amare didicerant: in his inprimis Io. Frid. Weilio, viro multae et elegantis doctrinae, qui studia Principum Anspacensium, Friderici et Guilielmi Friderici magna cum fide et pari laude rexerat. Is igitur non modo tum Gesnerum multis beneficiis adfecit, sed etiam Academicis studiis prospexit, lauto stipendio impetrato, quo tenuitas fortunarum
suble-

sublevaretur. Dimissus ex Anspacensi disciplina Ienam abiit, audivitque praestantissimos Philosophiae, Matheos, Historiae, Linguarum ac Theologiae doctores; sed imprimis Danzium et Buddeum sectatus est. Ab illo quidem ad intimos literarum Hebraicarum recessus adductus est, nec minus Syriacae, Chaldaicae et Arabicae linguae idoneam et ad Hebraicas literas utilem scientiam. Buddeum autem assidue audivit, Theologiam, Controversias, Historiam Ecclesiae tradentem, itemque Grotii diuinum de iure belli ac pacis opus interpretantem. Et hunc quidem ita cepit ingenii admirabili praestantia, doctrinae recto studio, ac mox doctrina ipsa et virtute, ut eum vellet esse in contubernio filii Caroli Francisci, qui in aula Ducis Gothani, Consilarii, ad extremum Procancellarii munere magna cum laude functus ante paucos annos mortuus est. Atque etiam opera eius in rebus privatis, quae quidem ad literariam rem pertinerent, utebatur. Nec eo utebatur ut ministro, sed ut amico, saepe etiam consiliario, omniumque bonorum suorum in communionem vocabatur.

bat. Ei bibliotheca viri patebat: multo magis ipse, hoc est, doctrina, consilium, animus. Cum eo saepe differere, in horto, quoties res et tempestas sineret, deambulare; quoties otium suum oblectare vellet, Gesnerum vocare, non modo ut in societatem oblectationis veniret, sed ut eam etiam ingenii sui sermonumque amoenitate auget. Erat autem Buddeus, ut commemorabat Gesnerus, in summa gravitate, tamen, cum animum remiserat, et ab laborum severitate ad otii hilaritatem descenderat, mirificae comitatis, cuius tum opportunitate usus Gesnerus eliciebat sermones de quibuscunque rebus vellet, h. e. quas maxime cognoscere cuperet, nec unquam ab tali sermone, nisi doctior, recedebat. In hac domo etiam natum primum est studium historiae literariae, cuius discendae et bibliotheca copiosissima, et multo magis dominus eius amplam facultatem dabant. Ceterum cum bene intelligeret Buddeus, quanta materia esset in ingenio Gesneri, et iam etiam doctrina in multis generibus literarum, in primisque in eo, quod ad humanitatem pertineret, con-

confideretque, in eo doctiorem excellentem habituram esse iuventutem scholasticam, impulit eum primum ad petendos honores, per quos docendi ius in Academicis datur, paulo post autem commendatione sua perfecit, ut ad munus docendi in Scholam Vinaricensem vocaretur, cui, per tredecim annos, summa cum fide et pari laude praefuit.

Ea conditio longe inferior ingenio et doctrina viri erat. Itaque subinde expetebatur ad maiora et lautiora munera. Sed erant alia, per quae retinebatur ita, ut nulla eum conditio ab his sedibus abstrahere posset: primum omnium Frid. Gothilf. Marschalli e Greifsis, qui principem in aula Ducis locum tenebat, constantissima benevolentia et inusitata liberalitas. Nam cum esset ipse doctissimus et omnium literarum amantissimus, perspexissetque Gesneriani ingenii et doctrinae praestantiam, ita Gesnerum adsciverat, ut quotidie apud se coenaret, etiam inter illustres convivas, secum in praedium iret, in bibliotheca, quam egregie instructam habebat.

bebat, federet differendi causa, denique su-
 per omnibus, quae ad ecclesiasticam et
 scholasticam rem pertinerent, confuleret.
 Cuius rei etiam hunc fructum libenter
 Gesnerus commemorabat, quod cum mul-
 tis illustribus viris notitiam, etiam amici-
 tiam contraxisset, per quas multis deinde
 profuisset. Accesserat etiam cura bibliothecae,
 quae de Logaviana et Schurzfleischiana
 instructa erat in arce principis, et li-
 brorum optimorum, praesertim historico-
 rum, copia abundabat. Huic bibliothecae
 septem ipsos annos ita praefuit, ut quic-
 quid temporis ab aliis curis et laboribus
 vacaret, in ea ordinanda, et multo magis
 in Commentariis conficiendis consumeret,
 non qui nomina librorum ordine certo di-
 gesta haberent, sed qui argumenta, quae
 vel totis libris, vel singulis librorum par-
 tibus, non modo ex instituto et de consi-
 lio librorum universorum, sed etiam obi-
 ter, explicarentur. Eam rem sic agebat,
 ut libris singulis perlustratis, saepe etiam
 lectis, titulos rerum in schedis notaret, et
 in cistulas ad certum ordinem dispositas
 conderet, quas ad extremum, cum omnes
 per

perspexisset, in Commentarios digereret, at-
 que ita et sibi et aliis facultatem pararet
 reperiendi, quicquid de quaque re in li-
 bris illius bibliothecae esset. Aliquoties
 eum audivi, cum diceret, se in illo tanto
 ac diuturno labore hac spe sustentatum
 esse, quod putaret, eo perfecto commu-
 nis cuiusdam Oraculi sedem in illa biblio-
 theca fore, quod et ipsis et per se con-
 sultantibus responsa de omnibus rebus da-
 ret: interdum per iocum, Oraculi nomen
 etiam ad se transferebat. Sed illa spes
 ad irritum cecidit, fortuna quadam, ut
 tum interpretabatur, adversa, ut eventus
 docuit, providentia quadam divina, quae vin-
 cula illa, per quae Vinariae tantopere ad-
 stringeretur, abrumperet, ut ad loca deduce-
 retur ea, in quibus dignum tali ingenio at-
 que doctrina theatrum, et amplior bene-
 de literis merendi materia contingeret. Et
 solebat hoc imprimis libenter usurpare ser-
 monibus, nec modo providentiae divinae
 de se tam bene meritae praedicandae causa,
 sed etiam, ut alios confirmaret, et eorum
 spem ad illius providentiae benignam sa-
 pien-

pientiam converteret, nihil sibi omnium,
 quae animo suo sibi destinasset, et in mag-
 na felicitatis parte expetisset, (quae multa
 mihi per multas occasiones, etiam mea
 causa, commemorabat) contigisse, sed om-
 nia alia, votis suis ac spe maiora. In
 quibus maxime ponebat illum Vinariensem
 casum. Nam mortuo Guilielmo Ernesto
 Duce, cum Mareſchallus ab administratio-
 ne reipublicae ſummotus, multique, ut fit,
 una loco pulſi eſſent, qui eius gratia lo-
 cum ſuum obtinuiffent, malum illud etiam
 Geſnerum contigit praeter ipſius et om-
 nium opinionem. Etenim ita etiam novi
 Principis gratia floruerat, ut eum certe
 ſaluum omnes, multi etiam honoratiorem
 fore putarent. Amabat Princeps literas:
 commendatus ei Geſnerus erat a Buddeo,
 quo praecceptore quondam Halis Princeps
 uſus erat: ſaepe ei liberaliſſime promiſe-
 rat, aliasque benivolentiae ſignificationes
 dederat. Venerat aliquando ad eum, qui
 theſaurus auri atque argenti maximos ali-
 quo loco diceret latere, eosque ſe indaga-
 tos arte ſua eruturum promitteret. Be-
 nigne accepta erat impoſtoris promiſſio:
 ipſe,

ipse, dum perficeret promissa, laute habitus. Dies unus, alter, tertius: nihil fit. Cum dies bene multi abissent, non ex soluta fide, urgereturque a Principe, reductus ad angustias, nihil, ait, sibi ad inveniendum obitare praeter unam formulam, cuius vim assequi satis non posset: in hoc incili se haerere: si quis inde se posset expedire, ad effectum rei susceptae venturum. *Eundem est ad Gesnerum,* inquit Princeps: *omnia ille scit.* Itur ergo ad eum. Gesnerus negat, se artes magicas didicisse, aut exercuisse: enimvero confideraturum formulam. Venit in mentem, se huiusmodi quid in libro aliquo vidisse, fore Trithemiana Steganographia. Hanc ergo primam adit: reperit ecce totam formulam. Re ad Principem delata, et fraude cognita, multatus, uti dignus erat, impostor abit: ceterum Gesnerus laudibus ferri: hunc vero esse virum: eum minus digne nunc haberi: ubi ad se summa rerum venerit, longe ornatorem fore. Itaque ei tum, ut dixi, non modo incolumitas, sed etiam novi honores opinione hominum et fama destinabantur. Sed omnia alia leve-

ne-

nere. Adempta est bibliothecae cura, quam-
 vis deprecantibus omnibus, qui aliquid apud
 Principem possent, et hunc unum idoneum
 ei curationi asseverarent. Rogabat, ut sibi
 modo absolvere opus institutum liceret.
 Id quoque negatum est. Tum vero di-
 splicere Vinaria, nec modo hanc ob cau-
 sam, quod intra muneris scholastici angu-
 stias cogeretur, sed quod etiam nimis ad-
 fligi videret domum in se tam beneficam,
 et alios, quos coleret atque amaret. Ita-
 que cum ei paullo post oblata esset Gym-
 nasii Anspacensis gubernatio, libenter acce-
 pit conditionem, tanquam divinitus obla-
 tum donum, quod etiam commendationis
 non parum haberet a facultate bene me-
 rendi de Schola et Urbe de se tam bene-
 merita, et illo ipso anno, quo plaga tan-
 ta iniecta erat, sublatis rebus, migravit.
 Eo venit exoptatissimus omnibus, summis
 infimis in favorem viri effusus. Et ipsum
 audiui narrantem, quomodo post multo-
 rum annorum intervallum adfectus fuerit,
 cum ad illum pueritiae suae nidum venis-
 set, et in amplexus veteris praeceptoris,
 Koeleri, qui nuper ad Praesulatum Suaba-
 cen-

cenſem a ſcholaflica ſtatione traductus
 erat. Sed omne tempus, quod inde apud
 Anſpacenſes egiffet, iucundiſſime exactum
 eſſe praedicabat: cuius ſuaviratis partem
 bonam Oedero V. C. tribuebat, quem in
 ſcholaflica curatione collegam concordiffi-
 mum habuerat, et in conſuetudine quodia-
 na periucundum confabulatorem. Quo fe-
 cit libentius, ut utrumque filium, in diſci-
 plinam acceptum, primum ad elegantiam
 doctrinae formaret, deinde bene conforma-
 tos proveheret. Nam maior natu com-
 mendatione eius Gymnaſium Thorunienſe
 regendum accepit, eique rei dexterrime
 praefuit: ſed intemperantia ſtudioſorum, ut
 audivi e Geretio, clariffimo illo Eccleſiae
 Thor. Antiftite, Geſneri cognato, atque,
 ut opinor, etiam moerore amiſſae ex par-
 tu uxoris, Geretiae, vitam praecipitavit:
 alter in Carolino Collegio apud Brunſui-
 cenſes magna cum laude philoſophiam et
 mathematicas artes docet.

Verum Anſpacenſis commoratio non
 fuit diuturna, tredecim fere menſium.
 Vacabat tum apud nos Rectoris in Scho-
 la

la Thomana locus. Cum eum Senatus mandare quam maxime idoneo viro cuperet, primoribus Collegii Gesnerum impense commendavit illustrissimus Bunavius, qui tum Senatui Ecclesiastico Dresdae summa cum dignitate praesidebat, et omnibus, qui exquisitius docti essent, verissime et enixissime fauebat: nam casu in hac Urbe erat inspiciendarum rerum Academicarum causa. Acceptum est saluberrimum consilium ab iis, qui maxime consultum scholae cuperent, et acceptum est hoc facilius et libentius, quod non modo de doctrina viri constabat, sed erant etiam, quibus exquisita viri humanitas et elegantia nota esset. Etenim non multis annis ante Thomas Fritschius, qui nobilem librariam in hac urbe factitabat, cum Ienae Buddeum magnifice de eius doctrina iudicantem audisset, cupiditate eius cognoscendi incensus, dum huc rediret, per Vinariam iter fecerat, atque ipsum secum Lipsiam abduxerat, tum animi causa, tum ut eius consiliis in rebus nonnullis, quas pararet, imprimis in Lexici Fabriani itemque historici repetitione uteretur. Is cum adduxerat in conventum

viro-

virorum primariorum, Stiglitii, Boernerii, Baudiffii, Menkenii, Mascovii, Wagneri, qui singulis diebus Martis ab hora sexta coibant. Erant ibi primum sermones plures de literis: sequebatur coena frugalis, quae et ipsa sermonibus talibus exhilararetur. Munus excipiendi convivae in orbem ibat, et licebat adducere, si cui hospes venisset, cuius ingenium ab talis conventus consilio non abhorre videretur. Narrabat mihi Stiglitius, quo tempore consilia de eo vocando agitabantur, omnes mirifice captos fuisse viri ingenio, doctrina, quae sine ostentatione paedagogica proferretur, et morum urbanitate. Invitatus igitur est literis Senatus ad Scholam Thomanam gubernandam. Nec dubitavit accipere, quod deferrebat: non quo poeniteret fortis suae et Anspacensium, sed quod sibi maiorem hic facultatem dari putaret bene de literis merendi, nec sine numine divino eam sibi conditionem oblatam. Venit huc mense Septembri anni trigesimi, exceptusque est ita, ut facile agnosceret propensissima omnium in se studia, et summam in sua doctrina et dexteritate fiduciam; cum ei non modo ho-

nos

nos a primariis viris haberetur maximus,
 sed etiam potestas fieret rei scholasticae,
 ut videretur, ordinandae. Saepe erat cum
 primoribus Civitatis vel colloquendi vel coe-
 nandi causa: ei liberi in disciplinam da-
 bantur: omni genere liberalitatis cumula-
 batur. Unum ex eo genere commemoraf-
 se sat erit. Cum prima hieme, nondum
 absoluta Scholae exaedificatione et domicilii,
 quod ei destinabatur, longius ab schola
 habitaret, publice dabatur pecunia, ut sel-
 lam adoportam conducirer, qua deferri
 in scholam, et, finitis lectionibus, referri
 domum posset. Sed omnium maxime et
 constantissime eum amabat ac tuebatur Sti-
 glitius, Scholae Thomanae tum Curator, qui
 etiam amorem eius ad extremum ita con-
 servavit, ut etiam audito Gesneri nomine
 gauderet. Incredibile dictu est, quantum
 Scholae illi profuerit, non modo discipli-
 na eius rectius ac novis legibus constituen-
 da, et auctoritate regenda, sed etiam lite-
 ris nova tum apud nos et pulcherrima ra-
 tione tradendis. Nec minus dixerim meri-
 tum de literis universis. Nam profecto etiam
 rectius ac melius de literis humanioribus,
 earum-

earumque vera et iusta scientia, et Latine scribendi facultate, iudicare, nostros homines coepit docere. Quae res ei etiam invidiam apud nonnullos contraxit, qui cum in his literis ante crediti essent excellere, eo cognito, magnam pristinae de se opinionis deminutionem factam sentiebant. Augebat invidiam primorum in eo praeter ceteros laudando, colendo et ornando inusitatum studium: quam ille tamen modestia, et summa in omnes humanitate lenire tentabat. Sed eius valetudini aër, victus, imprimis, ut ipse aiebat, aqua, non bene convenire videbatur. Nam plerumque non satis valuit, et bis ira aegrotavit, ut vitae periculum adiret, semel anno primo, iterum quarto, illo ipso tempore, quo ei Gottingensis conditio offerebatur: quamquam posterioris morbi etiam alia causa fuisse videbatur, de qua dicere non est necesse. Quo facilius ei persuaderi potuit, ut ea condicione sibi utendum putaret.

Abiit ergo Gottingam, dolentibus omnibus, qui, quantam iacturam faceret

F

Scho-

Schola et Civitas ipsa, intelligerent. Ibi inter primos fuit, qui scholis habendis erudirent, quos novae scholae fama contraxerat, et allicerent fama nominis alios. Et fuit haud dubie per omne tempus princeps eorum, qui plurimum ei doctrina et consilio prodesse, eiusque gloriam fama ingenii et doctrinae, operibusque praeclaris longe lateque propagarent. Itaque probatissimus et clarissimus fuit, quoad vixit, operis pulcherrimi post Deum auctori, et non modo illius, sed ipsarum literarum Statori unico, Magno Munchusio; cuius de laudibus si ita dicere vellem, uti dignus est, atque ipse sentio, longissima mihi explicanda esset oratio; quam hic locus non capit. Et sunt eius opera et praeclare facta vel disertissima oratione disertiora. Gesnerus quidem in eo pulcherrimam et maxime amabilem felicitatis suae atque etiam gloriae partem verissime ponebat, quod, quicquid vel commodorum vel ornamentorum sibi Gottingae contigisset, id omne de manu illius acceptum teneret. Sed multiplicem personam ibi sustinebat, primum Professoris humanitatis uni-

uni-

universae, deinde Bibliothecarii, tertiam Antistitis Seminarii Philologici, quartam Inspectoris Scholarum per Luneburgicas terras universarum. Ac primam quidem quomodo sustinuerit, si Tibi dicam, Ruhkeni Clarissime, iniuriam fecerim iudicio Tuo.

Bibliothecarius qualis fuerit, ea, quae de Vinariensis bibliothecae curatione dicta sunt, et vero etiam multiplex linguarum et doctrinarum scientia, quaerere non sinunt. Ipse autem non modo scientia Bibliothecariorum omnium longe princeps erat, sed etiam elegantissima humanitate, et exprompta adversus hospites facilitate. Quoties ad usus communes patebat Bibliotheca, ipse praesto esse, circumire, qui adessent, elicere sermones, consilia dare, libros ei rei, de qua quaererent, idoneos indicare, praebere, viam reperiendi, utendi, demonstrare ac munire. Hospites autem quoties ad bibliothecam visendam venissent, sermonem ad sua cuiusque studia trahebat, quid in eo genere rarum, praecipuum, proprium esset, ostendebat, de rebus ipsis, quoad cuiusque captus ferret, et sine scho-

lastica ostentatione posset, differebat. Itaque illi sic discedebant, ut, doctrinam potius an elegantiam et humanitatem praedicerent, vix decernerent. Et est illa bibliotheca, ubi aliquis optet Bibliothecarii munere fungi, digna Bibliothecario Gesnero. Non dicam, quam bene habitet, quamquam hoc quoque in bibliotheca laudatur. Initia illius, quae vidi ipse in dedicatione scholae novae, erant ea, ut iustae bibliothecae modum haberent. Sed ab illo tempore, ampliata utrimque sede sua, incrementa cepit, quanta vix tribus seculis alia speret. Quicquid usquam dignum illa sede prodit, id eo defertur: quicquid quispiam de Doctoribus publicis optet ibi esse, id, ut ibi sit, curatur. Catalogi ab omnibus Europae partibus convolant ad Munchusium, ab eo ad Bibliothecarium veniunt, ut quid ipsi, quid Professoribus placeat, ematur, nulla copia viri summi liberalitatem fatigante.

Seminarium Philologicum, ipsius de consilio institutum, habuit eundem adeo auctorem et praesidem. Scripserat olim,
adhuc

adhuc paene iuvenis, Ienae, de Buddei sententia, *Institutiones rei scholasticae*. Eius libri tum consilium erat, ut lectionibus super eo habendis iuvenes idoneos conformaret ad scholasticum munus recte obeundum; ne agendo demum discere necesse haberent. Sed id consilium tum erat impeditum vocatione Vinariensi. Videbatur ei consilij huius ad rem deducendi opportunitas data esse Gottingae, ubi, et facultas iuvenum esset, ea studia aemulantium, et necessitas talis instituti ostenderetur, ante omnia, ubi haberet Maecenatem, animo, et voluntate, et liberalitate, ad omnia paratissimum, quae bene consulerentur. Ita tum Seminarium hoc est institutum. Recipiuntur, exactis studiorum tirociniis, qui, de praesidis iudicio, ingenio et voluntate parati sunt ad rem scholasticam administrandam. Hi ab eo, docendo, monendo, exercendo, ad id genus provinciae bene administrandae, et omnes partes eius recte peragendas praeparantur. Et sunt iis regia beneficentia stipendia constituta. Sed tota instituti ratio ab ipso Gesnero literis perscripta est, nec indiget oratione nostra.

Id

Id autem pluribus scholis valde profuisse, ut ego non dicam, Tua Te sponte arbitrator iudicaturum esse.

Minus felix fuit Inspectio Scholarum, non Gesneri culpa, qui sui consilii copiam omnibus et doctoribus scholarum et curatoribus patere volebat, illis in docendi ratione, his in delectu doctorum, et doctorum ipsorum opera, vita, moribus, disciplina idonea regendis. Sed et doctoribus multis ille talis monitor et magister non valde placebat, et ceteri etiam, ne sui iuris deminutio fieret, timebant: quasi aliud verius et maius ius esset, quam recte et utiliter facere, sive tua sponte, sive ab alterius consilio et admonitu facias. Et audio, Gesnero mortuo, hanc inspectionis provinciam esse sublatam, rogantibus Civitatum Magistratibus, et facilitate atque indulgentia primatum aulicorum.

His quatuor personis adiuncta est ante hos decem annos quinta, cum, instituta Academia doctrinarum, ipsi Classis historica et philologica credita est, ad extremum

num etiam totius Academiae gubernatio. Hanc quoque personam ita gessit, ut et Academiae gloriam nomine suo illustraret, et pluribus literarum capitibus novam lucem accenderet, cum se ad ea diligentius rimanda et illustranda dedisset. Ea quae sint, Commentarii Academiae docent, et Schedae Gottingenses, quae de libris novis exponunt. Per eam occasionem etiam deductus est ad Orphica, certe diligentius tractanda, de quibus post dicemus. Neque haec, quamvis multa, et magna, et plena laboris, ita eum occupabant, ut nihil superesset temporis ad literas scriptis iuvandas et ornandas: quae ab eo tot ac talia habemus, ut nihil aliud egisse videri possit. Lipsiae quidem inter multos ac statos labores, et qui in Scholae instauratione extra ordinem accedebant, ut minora taceam, *Rei rusticae scriptores* absolvit, et *Lexicon Fabrianum* totum iterum recensuit, correxit, et locupletavit. Gottingae autem, ut scis, *Lucianum* Latinum fecit, et notis exquisitis ornavit, *Quintiliani Oratorias Institutiones*, *Plinii Epistolas* et *Panegyricum*, *Horatium* et *Claudia-*

dianum castigavit, et utilissimis eruditionis-
que accuratae plenissimis notis illustravit,
denique *Theſaurum Latinitatis*, opus maxi-
mum, et laborioſiſſimum, et eruditissimum
edidit, vel unum ad immortalitatem nomi-
nis et perennem gloriam ſuffecturum. Et
illa minora prope innumerabilia ne numero
quidem, quae vel per occaſiones ſolennes
publice ſcripſit, vel aliis privatis de cauſis.

Inter haec Gottingae ita valuit cor-
pore, ut ſemel tantum periculose aegrota-
verit, ante hos decem annos. Quod peri-
culum elapſus, tamen a reliquiis mali infe-
ſtatus, ad extremum etiam oppreſſus eſt.
Modo pedes ab incumbentibus eo vitii re-
liquiis intumeſcere cum pruriente rubore:
modo attollente ſe ad inteſtina malo, coctio
et excretio turbari, ſuperveniente etiam in-
terdum maligno alvi fluxu. Sulleſtabat ta-
men malum naturalis animi et corporis vi-
gor, ut ſufficeret laboribus, atque etiam pri-
ſtinam hilaritatem conſervaret. Nec dubi-
tatur, quin longius vitam tracturus fuerit,
niſi ſuperveniſſent, per quae validius irrita-
retur

retur malum, et perniciēs acceleraretur. Culpam ergo festinatae mortis bellum sustinet, imprimisque superioris hiemis saevitia, quae aëris immunditiae, et victus rum inopia, tum insolentia, etiam bene valentes adflixit, ac saepe oppressit, nedum languentes et male adfectos. Nam uxoris mortem, quae et ipsa in societatem causarum vocari possit, ita placide et constanter tulit, ut ad perniciem corporis valuisse vix videatur. Primum gravius tentatus est mense Septembri anni sexagesimi, cum, in reditu a legatione ad Xaverium Ducem, diutius aërem humidiorē in Visurgi amne hausisset. Superiori itaque anno, in omnibus ad me literis, mortis sibi propius minantis mentionem fecit, ut interdum etiam dubitare de Orphicis absolvendis videretur. In literis autem a. d. V. Kal. Jun. scriptis, etsi ostendebat, se propter vacationem scholarum habendarum sperare, ad finem venturum *Syntagma Orphicum*, tamen addiderat, nisi quid gravius incideret, et de diarrhoearum molestiis, quas medici nostri ad paralyfin viscerum trahebant, et ad mortis vicinae periculum. Quae praedictio eventum suum habuit.

Nam

Nam vertente Iulio, ita aucta est mali vis et imbecillitas corporis, ut mortem prope adesse appareret; quae confecta est a. d. III. Non. Aug.

Arbitror Te animadvertisse, Ruhnkeni Clarissime, per totum huius narrationis decursum, in Gesnero non minus rarae fortunae, quam doctrinae exemplum extare. Eius felicitatis magnus cumulus fuit, immo permagna pars, in matrimonio, quod Vinarie inierat cum Elisabetha Charitate Eberhardia, Sacerdotis Gerani in Ducatu Gothano filia, quam, sola animi et virtutis praestantia incensus, duxerat. Erant in ea omnia, quae beatum matrimonium redderent: amor et reverentia mariti insignis, liberorum diligentissima cura, rei familiaris administratio plena scientiae, fidei et parsimoniae honestae, quae decus conservaret, et studio mariti non adversaretur. Memini, cum ipse bonam copiam librorum, in auctione externa emtorum, acceptam mecum perspiceret, eam adstare, cum pretia cuiusque dicerentur, probare salubritatem emtionis, laudare librorum pulcritudinem, deni-

denique optare, ut etiam maior copia emta
 esset. Haec an per simulationem dixerit,
 nec ne, haud pro certo dicam: vocis qui-
 dem sonus et oris species nihil habebant,
 quod simulationis suspicionem faceret. Ce-
 terum si, ut est feminarum ingenium, aliter
 de hoc genere sumtus faciendi sensit, pru-
 dentia tamen feminae apparet, quae inno-
 centi studio viri non adversaretur, sed ei
 potius verbis indulgeret. Quò minus mi-
 randa est illa constantissima concordia et pie-
 tas mutua, cuius vix aliud pulcrius exem-
 plum vidi. Et tulerunt hae tantae virtutes
 praemia digna, per liberos ingenii praeclari
 et fortunae optabilis. Nam filius Carolus
 Philippus, ob medicae doctrinae et artis,
 atque etiam virtutis reliquae praestantiam,
 inter Medicos Regis Poloniae adscitus est,
 atque ornamentis Consilarii aulici condeco-
 ratus; filia autem, Christiana Elisabetha est
 in matrimonio eiusdem artis, fortunae, et
 ordinis in aula Castellana viri, Io. Iacobi
 Huberi: quibus, et ipsorum, et parentis
 causa, optabile est, etiam in posterum omnia
 secunda contingere.

Haec

Haec habui, quae de vita viri summi Tibi, V. C. narrarem: in quibus ipsis eius, h. e. ingenii, animi, et morum imaginem, si non plane expressi, tamen non leviter adumbravi. Sed magis elaboranda est illa adumbratio, ut plane Gesnerum perspicere, et animo contueri totum possis; quod Te maxime intellexi a me expetiisse.

Ingenio ab omni parte excellenti et rari exempli fuisse, nemo dubitaverit, qui, quae scripserit, et quomodo scripserit, quaeque etiam in iis generibus calluerit, in quibus nulla monumenta prodidit, non ignorat, omninoque per consuetudinem familiarem eum cognovit. Quanta facilitate ac celeritate in arripiendo, et firmitate in retinendo fuerit, multitudo linguarum ac disciplinarum argumento est, quas paene puer perdidicerat, maturiori autem aetate vel exquisite, vel supra mediocritatem callebat. Et tamen interdum memoria minus, quam veller, se valere dicebat, ridebatque philosophos quosdam recentiores, qui etiam a memoriae magnitudine iudicandi vim debilitari, dicerent, hanc autem maiorem esse
in

in iis, qui memoria parum valerent. Sed satis fidebat memoriae in iis rebus, in quibus domicilium ingenii posuerat. Itaque non utebatur Excerptorum auxilio, nec alio subsidio memoriae, quod nos quidem cognoverimus, nisi quod interdum in capite librorum lectorum notabat quaedam insignia in utramque partem. Cum se ad scribendum dederat, omnia ei veniebant in mentem, sine cogitandi contentione. Itaque non diu moliebatur, sed brevi tempore profligabat, paene sine labore ullo, quae alium valde fatigarent. Cum in nodum difficilem inciderat, ut in emendando, interpretando, fere in prima intentione ingenii occurrebat, quod quaereret: ubi res non processerat, semel iterumque tentando, ultra non quaerebat. Neque enim vim faciendam esse ingenio: Elicienda esse, non exprimenda, quae probare perito et eleganti iudici velis: quae nimis laboriose quaesita sint, vultum nitentis habere: his ipsis verbis, per iocum, urebatur. Atque hinc illa omnium, quae scripsit, naturalis et grata simplicitas, quae paene cogit probare inventa eius, et de rebus omnibus sententias.

tias. Sed huic tantae ingenii felicitati adiunctum erat plurimum urbanitatis et venustatis, non modo illius, quae in toto habitu orationis, et rerum tractandarum modo cernitur, sed etiam eius, quae in singulis sententiis ac dictis se profert.

Scientiae paene infinita copia erat. Orientis linguas prope omnes callebat, Hebraicam, Chaldaicam, Syriacam, Samaritanam, Arabicam, Aethiopicam: Hebraicas literas ita excellenter, ut certare de principatu cum principibus earum literarum posset. Audivi eum, cum diceret, se Danzii de his literis libros, si perirent, restitutum. Latinarum et Graecarum literarum principibus adnumerare nemo dubitaverit. Poëtas, Oratores, Historicos, Philosophos pari studio ac diligentia legerat, nec minus diligenter res, quam verba tractarat. Nec ita admirabatur veteres, ut contemneret recentiores. Nam et hos legendo cognoverat. Theologiam ex eleganti Buddei disciplina acceptam nunquam dimiserat, nec erat quicquam in ea disciplina, quod eum fugeret. Sed laudabat
Theo.

Theologiam, quae e fontibus sacris ducta, et literis ornata esset. Novam hanc subtilitatem demonstratorum methaphysicorum non magis, quam veterem illam scholasticam, probabat, et in rebus theologicis *ἀσφάλειαν* magis ab sensu impresso per scripturas et agentem per eas Spiritum S. quam ab subtilitate demonstrandi laudabat atque experebat. Itaque vix ferebat, testimonium Sp. S. quod vocamus in arte, repudiari, de quo etiam, non ita multis ante mortem mensibus, indignatiunculam quandam suam literis apud me effudit, quem in eo sibi consentientem sciebat. Quaestiones subtiliores, et ad summam religionis nihil pertinentes, sed controversiae plus quam veritatis et utilitatis habentes, averfabatur. Itaque de iis disputationes etiam a se amovebat, negando se Theologum esse, usus per iocum Italico Sixti dicto: *Io non sono Teologo*: quod vidi etiam in partem deteriorem per imperitiam aut malignitatem trahi.

Philosophiam vehementer amabat. Veteris scientissimus, etiam novam et eius inventa

venta tenebar, nulli sectae addictus. Itaque cum hic esset, non minus saepe mecum de philosophia, quam de literis Graecis et Latinis, differebat. Historiam naturae adamarat lecto diligenter Plinio, naturae historico. Sed etiam recentiorum observata libenter cognoscebat. In quo magnum adiuumentum habuit Gotingae a consuetudine plurium naturae scrutatorum, Halleri, Segneri, Holmanni, et instituta inprimis Academia, de qua supra dixi. Sed iam in hac urbe profecerat e Walthero et Platnero, quibus utebarur plurimum, itemque Hausenio, cuius etiam experimenta physica spectare cupiebat, quae tum primum proposuerat rerum naturalium studiosis, cum negaret sibi turpe fore, si horum spectator inter adolescentes sederet; cum illa mimica spectacula sine turpitudine promiscue quaelibet aetas adiret. Sed haec Hausenii, praecceptoris mei amantissimi, Mathematici excellentis et ἀποδεικτικωτάτης, mentio me ad eam partem doctrinae Gesnerianae deducit, quam literatores vulgo non attingunt, cum superiores illi principes, Melanthon, Camerarius, Ios. Scaliger, P. Victorius, alii-
 que

que magno studio amplexi sint. Itaque, ut alia incommoda taceam, interdum accidit, ut in poëtis, ubi Astronomica attingunt, vel haereant, vel turpiter labantur. Gesnerus autem non erat in hac parte doctrinae rudis, ut qui etiam Algebram tractasset; negabatque perfectam humanitatis doctrinam sine illa scientia contingere posse. Et studiose commendabat adolescentibus hanc doctrinam, qua etiam ingenia acuerentur ad omne genus doctrinae recte percipiendum, et ad coercendam ingenii lasciviam, comparandamque *ἀνεπίβουλον* in omni genere doctrinae.

Historiam non modo veterem ita cognoverat, ut excelleret, sed etiam recentior non neglexerat. Lexici historici, quod e Buddei instituto, per Thom. Fritschium curatum est, cum editio altera pararetur, ei mandata est pars ea, quae ad Brunsvicensem et Brandeburgicam historiam pertineret: Et quae in Relationibus de libris novis IX. 9. itemque in prolusione aliqua de Russici Imperii historia scripta sunt, ea vero ita probata sunt, ut etiam Commen-

G

tariis

tariis Academiae Petropolitanae infererentur. Habuerat huius scientiae augendae amplissimam facultatem in bibliotheca Vinariensi, qua vix alia est in hoc genere locupletior. Attigerat etiam Ius Civile Romanum, praepatore Latur. Andr. Hambergero, quem Gravinae Origines Iuris interpretantem Ienae audierat. Neque enim ignorabat, quam multa essent in libris Latinis, quae sine iuris illius scientia satis intelligi et explicari non possent.

Latinae eloquentiae non praepotorem magis excellentem, quam exemplum rectissimum et perpulcrum fuisse, nemo dubitaverit. Praecepta dicendi non inutilia putabat, sed in docenda iuventute iis parca utendum censebat: admonebatque assidue suos, ne in iis magnam spem ad bene dicendi ac scribendi facultatem ponerent, sed in exemplis potius accurate cognoscendis, et in exercitationis assiduitate et constantia. Imitationem exemplorum commendabat, non servilem illam, sed liberalem, quae exemplis bene et assidue cognitis, et ingenii bonitate constaret, h. e. ea, qua ipse usus
 effret.

esset. Puritatem orationis Latinae laudabar, et pueris imprimis sectandam dicebat, cuius aetati ea cura conveniret; ceterum superstitionem morosam improbat, magisque habitum universae orationis curandum, et ad exempla recta fingendum dicebat. Itaque in castigandis et iudicandis vel discipulorum vel aliorum scriptis, qua verba et phrasae, minus acerbus erat, etiam subtimidus, ne reprehenderet, quae idonea auctoritate defendi possent, patiebaturque in eo sibi discentes obloqui. In Scholis non probabat morem singulorum scripta privatim corrigendi, non praesentibus, qui scripsissent. Eum laborem frustra fere infumi, quod plerique vel negligerent inspiceret, quae emendata essent, vel rationem et causam emendationis nescirent. Itaque sic instituerat in Schola Thomana, ut in exercitationibus publicis, maiores et proveciores statim Latine exciperent, quae Germanice proponeret, et audientibus omnibus, quos excitarat, corrigeret, ut inde et alii proficerent, et peccata sua emendarent. Ceterum, dum illos audiebat, modo hunc, modo alium interrogabat, quid ipse scripsisset,

fer, vel libros inspiciebat; interdum etiam veluti consilia cum discipulis inibat, de modo recte vel exprimendae sententiae, vel scripti emendandi, ut omnes acueret. Ipsius oratio pura est, elegans, perspicua, et venusta, etiam cum tenuissimas res, ut grammaticas et criticas, tractat: in ceteris, quae aliquem ornatum capiunt, crebra sententiis, acutis, novis, et, ut res sunt, vel gravibus, vel suavibus, adpersa verborum floribus, non oppleta, leniter profluens, bene vineta et omnibus de causis mire dulcis. Quas ob virtutes, quicquid scripserat, cupidissime legebatur. Nunquam deerat, quod diceret apte ad causam, et ad personas. Ipsae illae praefatiunculæ breves in capite Tabularum, quae lectiones Professorum indicarent, semper aliquam bonam et non vulgarem sententiam habebant, aut si hanc, tamen novo modo tractatam, et hanc ob causam suavitatis commendationem. Mirificum artificium erat in imaginibus personarum pingendis, in quibus etiam pulchritudini reliquae adpersas labeculas ita exprimebat, ut lectores alienos non secus, atque Ennium naevus in pueri cari articulo, delectarent,
nec

nec offenderent cognatos. An orator perfectus fuerit, qualem Cicero fingit, alienum sit quaerere, aut in utramvis partem pronuciare. Si perfectus orator est, qui de omnibus rebus apte dicat, erit ei haec laus non deneganda. Quid enim non apte rebus et personis scripsit? Sin is, qui etiam grandia vel sua natura, vel motu animi, apte possit dicere, iudicandi facultas nulla est in eo, qui sublimis illius orationis, praefertim qua motu animi magno censetur, usurpandae facultatem nec habuerit, nec habere in illo vitae genere potuerit. Ceterum memini me ex eo audire, sibi orationis illius usum negatum, quod vox ei apta et latera non contigissent: et illam vehementiorem sententiis, voce, gestu orationem a nostris moribus esse alienam.

Eloquentiae adiuncta erat poetica facultas, quam multis exemplis egregiis probavit peritissimis. Eam autem magis a naturae, lectione poetarum adiutae, bonitate, quam exercitationum assiduitate habebat. Et feliciter ei res procedebat, sive Elegos, sive Odas, sive hexametros scriberet, man-
fitque

fitque ei facultas haec ad annum sexagesimum, quo, ut supra dixi, graviter decubuit. Nam ab eo morbo ita ipsi exciderat, ut frustra versus conaretur. Sed quod magis quis miretur, paucis ante mortem annis repente rediit. Adeo illa facultas non est in potestate nostra!

Docendi genus non modo perspicuum et accuratum erat, sed etiam suavitate quadam ingenii commendabatur, sine ostentatione doctrinae et lectionis. In enarrandis auctoribus Graecis et Latinis haec spectabat, primum, ut studiosi recte intelligerent verba et sententias: deinde, ut sententiarum et verborum virtutes sentire consuescerent, et gustu elegantiae et pulcritudinis imbuerentur, imbiberentque sensum honesti ac decori: sed nihil magis, quam ut seriem totius orationis perspicerent, modumque rei cuiusque tractandae. Itaque etiam celerius plerumque in interpretando progrediebatur, nec probabat eos, qui in nimis multas et minutas partes in interpretando conciderent v. c. orationem Ciceronis unam, in singulisque diu haerent per speciem diligentiae, quae

quae nihil praetermitteret, et in succum et sanguinem discantium convertere omnia conaretur. Nam ita cum singula diligentius perspicere viderentur tirones, totius perspicendi facultatem adimi. Eandemque ob causam non probabat intervalla plura et longiora fieri lectionum super eodem scriptore, aut eadem oratione: sed eandem rem continuatis horis, et sepositis interea aliis rebus agi volebat; ita brevi tempore integras orationes absolvi, ut, qui mediocrem diligentiam adhiberent, totius argumentum, partes omnes, earumque conjunctionem et explicationem tenerent. Eius rei rationem ab eo in praefatione Livii Lipsiensis accurate expositam cognoscere possunt, qui volent. Nos quidem et ipsi hanc rationem constanter secuti sumus in Schola Thomana. Per vices, ut hoc utar, horis antemeridianis ita interpretabamur Orationes et Epistolas Ciceronis, ut unum et alterum librum epistolarum uno tenore, senis per unam hebdomada dierum horis, explicaremus: iis mensis fere unius spatio absolutis, eodem modo aliquot orationes enarrabamus. Ita vertente anno, cum summa rerum actarum fieret,

dimi-

dimidium certe epistolarum volumen, et fere decem amplius orationes, absolutas constabat. Item cum libros de Officiis proposuissemus, singulos libros una continuatione, eo quo diximus modo, explicabamus, ut intervalla non capitum et parvarum particularum, sed librorum fierent. Itaque qui quatuor aut tres annos usi erant disciplina nostra, Ciceronem non ex articulo uno et item altero, sed permagna sui parte cognoverant: eamque rationem discipulis nostris plurimum scio et ad intelligendum et ad scribendum profuisse. Licebat autem nobis in illa Schola talibus institutis uti, quod carebamus miseris illis legum vinculis, quibus in aliis Scholis obnoxii sunt etiam boni praeceptores, ut non possint suis institutis uti: et id faciebamus inconsultis iis, qui; de more, Inspectorum nomen ferrent. Deylingio memini me hoc narrare, cum plures iam annos illa ratione usus eram. Cum ei excusare factum instituerem, ille vero etiam me prudenter fecisse aiebat. Nam consulendo saepe bona consilia corrumpi. Me vero rectius Inspectoribus omnibus intelligere, certe debere, quid esset utile iuventuti.

Sed

Sed ut ad Gesnerum redeam, in docendo magis curabat ingenia bona, et in quibus studium appareret, quam tarda et ignava. Si quos cognoverat, usu, et re aliquoties tentata, nihil proficere, ingenii et voluntatis vitio, eos fere negligebat, ne in iis male periret tempus, quod aliis prodesse posset. Et scio quosdam, cum se viderent negligi, et causam intelligerent, pudore incensos esse ad studium doctrinae, et proficere coepisse. Putabatur etiam interdum subiracundus esse in docendo: nec negabat, se aetate ea, quae ferventior esset natura, in hoc infirmiore fuisse: addebatque per iocum, solatium sibi et aliis iracundioribus in docendo honestum et magnum esse a Cicerone propositum, quod, ut quisque ingeniosior fit, eo iracundius docere dicat (*Rosc. Com. cap. 11.*) Aetate proventiori, audiivi, libenter ac saepe digredi solitum ad rationem praeciendi de moribus, et ad explicandos locos communes ex eo genere, prope in concionum modum. Quae res si minus consilio docendi, at aetatis auctoritati apta fuit, cuius propria est, ut verissime ait Cicero, monendi, cohortandi, adde etiam ob-
iurgan-

iurgandi feveritas et gravitas, quam etiam verbosioſorem ſenectus ipſa fecit, praefertim in eo, qui etiam in verbis exercendis conſenuerat.

Scripta eius pleraque, maiora omnia, pertinent ad grammaticam et criticam rationem. Gottingae res ſcholasticae ſaepe facultatem dedere aliquid ſcribendi, in quo magis eloquentiam et ingenium poſſet oſtendere. Memini eum, cum de ſcribendis libris colloqueremur, optare, ut aliquando ſcribere poſſet, in quibus ingenium magis quam diligentia valeret. Nam et iucundius legi, et plures atque etiam optabiliores lectores invenire, et maiorem laudem parare, cum diligentiam in poteſtate omnes haberent, ingenio natura valeremus, et facilius docte, quam ingenioſe et venuſte ſcriberetur. Libri autem ii, qui ſunt e grammatico et critico genere, hoc eſt, auctores Graeci et Latini ab ipſo curati, proſecto ſunt eiſmodi, ut diſciplinam quandam habeant talium operum recte et ſalubriter condendorum. Criſis eſt modeſta, ſevera et accurata, docta, atque etiam felix. Difficilia
et

et obscura malebat explicare, quam corrigendo ad intelligentiam communem accommodare. Coniecturas ingeniosas laudabat magis, quam probabat: et nihil magis quam dulces illas ingenii illecebras in iudicando cavendum monebat. Nec tamen ingenio, literis et doctrina diu subacto, nihil tribuebat: quo et ipse non pauca feliciter correxit. Principatum in auctoribus constituendis et interpretandis tribuebat lectioni scriptoris cuiusque assiduae, et uno tenore aliquoties repetitae, per quam ipsius scriptoris ingenium perspiceretur ac prope indueretur. Plerosque hac maxime de causa saepe verum non vidisse, aliena ab mente scriptorum tradidisse, et repugnantia scripssisse, quod talem lectionem neglexissent: de quo in Scriptorum rusticorum praefatione accurate scripsit. Itaque non probabat cunctationes editorum nimias; per quas oblivionem venire et eorum, quae scriptor, et quae interpret ante dixisset. In interpretando et illustrando brevitatem sequebarur, sed quae nihil desiderari pateretur. Itaque non obruebat lectores notis, sed adiuuabat. Nec verba modo curabat, sed vel inprimis
res.

res. Scriptorum Graecorum bene et eleganter vertendorum nullum aliud pulcrius exemplum extat, ut opinor, quam Luciani interpretatio Latina, quam ab Hemsterhufio, viro summo, depositam ipse susceperat: adeo pura, elegans, et formae Lucianae retinens est, salva Latinitate. In eo autem scripore etiam hac, opinor, de causa feliciter laboravit, quod eum ab adolescentia studiose legerat, ac paene imbiberat. In hoc ipso primum fere et maxime didicerat, quid ad inveniendum et iudicandum prodesset lectio continens, et totum velut spatium saepe decurrens, et feriem rerum universam persequens. Nam hinc venerat ille primum velut gustus Lucianus, per quem, quid Luciani esset, nec ne, et in libellis universis, et in singulis verbis eleganter discerneret, deinde acumen videndi, quid suo, quid alieno loco esset, ut in Demosthenis Encomio, quod transpositione unius paginae feliciter primus restituit. Nec alia via primus omnium sensus veros Hippocratici de diaeta libri indagavit, et obscuritate liberavit: protractis in lucem Hippocraticis animabus; in quo tamen etiam

etiam sagacitas ingenii et (*αἰσθησις*) diligentia, tum in iudicando, quid intelligas, nec ne, tum in determinandis notionibus verborum ac rerum profuit. Extrema aetate Orphica diligentius tractavit, iisque emendandis et illustrandis coronidem imponere huic generi operum ac laborum constituerat: quae erat digna tanto ingenio tantaque doctrina materia. Et satis scio, id opus, cui ad absolutionem nihil praeter praefationem deesse audio, dignissimum Gesneri nomine, et gloriosum Germaniae fore: in quo etiam Tecum saepe reperies actum, Celeberrime Ruhnkeni, quem propter ingenium doctrinamque vehementer admirabatur, mea causa etiam amabat.

Lexicorum vel conficiendorum, vel locupletandorum et emendandorum rationem optime tenuisse, gnaviter vel indoctus vel impudens sit, qui ambigat, aut se simul let ambigere. Farrago quidem Latina, quae a Fabro quodam primum instituta, ad has copias exaggerata est, eius de manibus primum sic prodit, ut usibus discen-
tium pariter et docentium videretur sufficere.

cere. Et tamen maius opus concepit animo, Thesaurum Latinitatis, ad formam Stephaniani institutum, sed quod iure suo unius nomine inscripsit. Neque enim aliter Stephaniano labore usus est, quam probasi operis sui: ceterum ita correxit, auxit, non modo verbis et formis loquendi, sed etiam explicatione locorum innumerabilium, ut novum opus haberi posset. Quod nos quidem optime potuimus iudicare, qui opus, ut manu eius exierat, vidimus atque perspeximus. Neque tamen ita perfectum hoc opus vel volebat videri, aut voluerat esse, ut nihil ei ab alius diligentia posset accedere, quod sane imperiti et iniqui sit, ab uno homine postulare. Non ignorabat, id fieri non posse, nisi quis omnes ex ordine auctores Latinos hoc uno consilio legat, ut omnia in locos suos digerat: quod profecto non cadit in unum hominem eius aetatis, quae tali labori satis apta sit. Qui Lexica contemnere videri volebant, et eorum auctores, omninoque de labore hoc, ut contemnendo, nec satis digno hominibus doctioribus, detraherent, quos inter vestrares fuisse quosdam scio, Ruhnkeni Doctissime,

me,

me, iis non irascebatur ille quidem, ceterum contemnere illorum contemptum, atque etiam ridere magniloquentiam solebat. Recte. Sunt enim fere aut ii, qui id genus laboris recte aestimare nesciunt, aut ipsi hoc contentu avertere suspicionem volunt, se talibus e libris saepe sua fumere. Est profecto multo facilius, minorisque doctrinae, in uno, aut aliquot scriptoribus Latinis, de verbis et de phrasibus, quibus velis ac possis, aliquid, vel explicandi, vel illustrandi causa, afferre in medium, quam omnes Latinitatis copias recensere, ubi nullam partem praetermittere intactam licet. Et si notis illorum contemptorum detrahere velis, quae ad Lexicon pertineant, aut e Lexicis, si non aperte, at callide, et artificio quodam, sumpta sint, quae reliqui summa foret? Sed de ea re ipse dixit, tum in Thesauri sui praefatione, tum in ea, quam Reiheriano scripsit, qua etiam non leviter offensum scio aliquem vestratium; sive ita sibi conscius erat, ut ad se traheret, quae ibi in hanc sententiam dicta repererat, sive quis, ut mihi narrari memini, ex hac urbe ad eum miserat plagulam illam, et in eum scripta esse persua-

suaferat, quae in eam partem dicta essent. Sed haec de ingenio Gesneri, doctrina, et meritis in literas dicta funto: ad animum eius moresque veniamus: quae pars etiam pulcrior et iucundior, nisi vehementer fallor, reperiètur.

Initium faciamus a religionis reverentia et amore atque pietate in Deum. Et religionem quidem tanti faciebat, in eaque tantum hominis bonum esse censebat, ut generis humani communes hostes iudicaret, et propterea odio acerrimo dignos, qui eam eripere hominibus, aut eius dignitatem labefactare conarentur. Ipse veritatem Christianae religionis et praestantiam sensu magis et experientia quam subtilitate demonstrandi se cognovisse dicebat, praesertim in periculosis morbis, cum vitae finis adesse videretur: non quo plane contemneret demonstrationes a viris doctis tentatas, sed quod eas aliis magis, quam demonstratori prodesse, magisque ad alliciendos animos, quam ad certam persuasionem valere, *πληροφορίαν* illam *πίστεως*, rerum humanarum et mortis ipsius victricem, ab sensu a
Spiri-

Spiritu S. impresso venire existimaret. Pietas in Deum erat integra, nulla ostentatione fucata, factis magis quam specie et verbis se proferens, totiusque vitae moderatione et aequitate. Nam neque in rebus secundis, quae ei per vitam prope universam contingere, efferebatur, neque in adversis ita deprimebatur, ut se ad aequitatem animi attollere non posset. In periculis, quae imminiebant Gottingae, antequam iterum caperetur ab hostibus, consuefecerat animum, meliora sperare, fretus providentia divina; cum secus evenisset, ferre, quae accidissent. Eximere spem conantibus, *interea*, respondebat, *usura fruamur*. Per totum tempus, quod inde capta iterum urbe, inter communia et magna incommoda, quae per obsidionem superioris hiemis premebant urbem, exactum est, in literis ad me suis nihil admodum questus est, sed omnia tolerabilia narravit. Haec aequitas et constantia esse non potest, nisi a vera pietate in Deum, quae et munit animum adversus acerbitatem sensus, eumque lenit et extinguit, et animum reverenter submittere voluntati divinae docet. Audivi in principiis rerum

H

Got-

Gottingensium, nondum constitutis omnibus, ei irasci solitos, qui multa sibi deesse quererentur, cum ipse nihil sibi deesse diceret. Nempe eadem ipsi, quae aliis deerant, fortasse etiam plura, ut qui a Lipsiae copiis venerat, sed animus aequus ei non deerat, qui se flectere et aptare rebus posset, non res sibi parere vellet, infuetas imperii humani, nec audientes cupiditatum humanarum vota. Pulcerrimum dictu est, quomodo tulerit acerbissimum casum uxoris optimae, quacum tot annos vixerat, cuiusque auxilio in illa valetudinis infirmitate maxime indigebat. *Recepi me, paucis diebus post ad me scripsit, ab animi confusione, quam ad spectus moribundae et mortuae et pompa mortis offuderat. Melius erat me destitui, quam ipsam, cum alterutrum destitui necesse esset.*

Nec fortunae magis aequus erat, quam hominibus. Suum cuique reddere iudicio suo, etiam cum corollario: nemini invidere fortunam, omnium minime laudem et gloriam. Immo favebat ingeniis, saepe supra, quam digna essent, et ab illa, quam dixi, aequitate, et ab studio hominum vel
iuvan-

iuvandorum laude sua, vel incendendorum. Itaque etiam peccatis et erroribus facilis erat, tegebatque magis et dissimulabat, quam aperiebat aut exprobrabat. Solos hos non satis ferebat, qui ad inscitiam adiungerent impudentiam, et ostentarent doctrinam, in qua ne mediocritatem quidem attingissent. Fatebatur, eam sibi indignationem commoveri a memoria fraudis, quae sibi aliquoties ab tali impudentia et ostentatione oblata esset. Erat autem haec indignatio eiusmodi, quae ultra verba non procederet, eaque modo apud ipsos, corrigendi causa, aut inter amicos, expromebatur. In scriptis neminem unquam ob talem aliquam causam asperius tractavit, praeter unum Helladium, cuius impudentiam in Miscellaneis Lipsiensibus prioribus acri sale perfricuit. Et aliquoties eum audivi optare, ut sibi illud juvenilis acrimoniae, ac prope lasciviae, opusculum revocare liceret: quod optatum, nisi fallor, etiam scripto prodidit.

Par aequitas erat adversus eos, a quorum sententiis discreparet sua, nec modo in consiliis capiendis, sed etiam in communibus

literis, nec vidi, qui facilius, ubi veritas ab se non staret, in alterius sententiam flecteretur: quippe non se, sed veritatem spectabat. Atque etiam, cum in disputatorem, quamvis falsum defenderet, tamen pertinacem incideret, aliquoties tentata correctione, ubi nihil proficiebat, cedere se simulabat, eo vultu, ut ille stultus etiam se vicisse gauderet: quam laeticiam se nemini invidere dicebat. Cavebat tamen, ne posthæc tali disputationi se immittere necesse haberet. Ac scio fuisse, quocumque de interpretationibus et emendationibus locorum difficultium sermones conferre omni modo fugeret.

A quibus vero durius ipse tractatus erat in hoc genere, iis nunquam acerbe rescripsit. Non tulerat Petrus Burmannus dissensum eius in locis Quintilianeis. Itaque in Lucaniis notis aliquoties, ut scis, Ruhnkeni Doctissime, vehementius rescripserat. Quid Gesnerus? Nihil nisi leniter questus est super iniuria apud Ruckerum, Ictum, Burmanni collegam; a quo facillime exoratus est, ut parceret seni, quem
nimio

nimio plus adfligeret morbus gravissimus. Pontederæ morosas et suspicaces, iniurias magis, quam querelas, quomodo exceperit, omni ultione prætermiffa, veras et lenes querelas atrocibus reponens, (*praef. Luciani*) non ignoras. Menkenio, qui, nulla iniuria accepta, corporis magis, ut putabam, quam animi morbo incensus, in eum effuderat aliquid bilis vitiosae, nihil pro acerbitate ea reddidit, nisi *Programma de ministratoribus criminum (Bolzendrehern)* quo nomine ab illo appellatus erat, ipso ne verbo quidem laeso. Ita hoc paene lusu res transmissa est. Quotusquisque ad hanc sapientiam et aequitatem animi se pervenisse vere potest dicere? Sed maius etiam fecit in Popevicio, a quo Thesaurus Latinitatis pari inscitia, et acerbitate reprehensus erat in libro, quem *de Mari* inscripserat. Vis scire, mi Ruhnkeni, qua de causa? Nempe in Lexico eo, quod non Germanis solis aut maxime scripserat, in quo non magis verbum Germanicum esse voluerat, quam editores Britanni Anglicanum, aut Stephanus quondam Francicum, in eo igitur nominibus Latinis plantarum, animalium, arborum nomina

nomina vera Germanorum non addiderat. Magnum crimen et dignum istis tragoediis! Et laudavit contra Fabrianum Lexicon, quod ipse Gesnerus bis totum recensuerat, ut facile fuisset omnia in novum Thesaurum vocabula Germanica transferre, si consilium tulisset. Sed ille sive nimio linguae patriae amore et studio, quod etiam, cum paullo post editum librum hic esset, mulierculae interdum ridebant, ablatum, sive, ut tum fama ferebat, ab obtrectatoribus Gesneri Lipsiensibus inductus in hanc fraudem erat. Cuius famae fidem tum mihi facere videbatur, quod satis sciebam, unum ex istis homini cuidam obscuro et famelico, qui redemptori Scriptorum rusticorum, nescio qua de causa, iratus, iactarat, se in corrigendis speciminibus typographicis fustulisse multa peccata grammatica notarum, ei igitur pecuniam obtulisse, ut ea scripto vulgaret. Haec propterea scripsi, ut intelligerent homines invidi et maligni, artes has minutas et obscuras non in obscuro esse, sed cum contemptu et infamia sua patefieri, post mortem etiam proferri. Sed Gesnerus, ut ad eum redeamus, adeo non aegre tulit iniuriam,

riam, ut etiã auctor esset homini confi-
 ciendi nomenclatoris herbarum, arborum,
 piscium &c. Latino-Germanici, cum accu-
 ratis rerum ipsarum explicationibus, quales
 historiae naturalis periti desiderarent, eique
 in ea re, quicquid opis ferre posset, pollice-
 retur, si Gottingam venire, et ibi hoc agere
 veller.

Haec autem tanta lenitas et mansue-
 tudo non a lentitudine naturali et negligea-
 tia famae venerat, nec ab assuetudine iniu-
 riarum excipiendarum, quae callum obdu-
 cit paullatim, sed ab inductione animi, quae
 sola constantiam dignam Philosopho et Chri-
 stiano adfert. Inerat enim natura teneri-
 tas quaedam et mollitudo animi in utram-
 que partem, ut acri sensu et beneficiorum
 et iniuriarum moveretur. Ea conservata
 et aucta erat perpetua indulgentia, qua
 summi eum viri constanter foverant multos
 per annos. Itaque ab initio, quod ipse mi-
 hi fatebatur, vehementius movebatur, cum
 ei aliquid accidisset, quod non deberet, is-
 que morsus animi ipso vultu se prodebat.
 Sed ille, id quod animadvertenti observare
 licebat,

licebat, omni ope forbebat dolorem et animum cogebat concoquere, in principiis quidem non sine incommodo valetudinis, paulatim sine noxa et magna cum constantia: quam cum ab aliis, tum a Brendelio, eruditissimo et celeberrimo medico Gottingensi, audiui praedicari, cum ille paullo post gravem Gesneri morbum, de quo ante dixi, aliquot dies in hac urbe commoraretur, et multum esset mecum. Etenim nihil aliud magis aiebat se mirari in Gesnero, quam lenitatem et patientiam in ferendo tali dolore. Incredibile esse dictu, quae ille et quanta cum constantia et aequitate interdum in Consilio publico a collegis quibusdam audierit. Nec vero ita opprimebat dolorem, ut memoriam retineret, et, se retinere per occasionem, dictis factisque ostenderet. Etiam cum repentino aliquo et non proviso dolore opprimebatur, tamen statim colligebat se, atque et ad ignoscendum paratus erat, et vero etiam ad amicitiam iungendam, si quis vellet.

Neque enim prouiore aut aptiore ad amicitias hominem vidi, vel natura et ingenio,

genio, vel animo et moribus. Qui tam libenter loqueretur cum mortuis, quorum delectum coetum domi, pulcherrimum concilium in bibliotheca publica habebat, tamen non minus libenter, vel coram, vel per literas, agebat cum vivis. Omnium hominum erat: nemo ab eius aditu, consuetudine, sermone excludebatur. Et poterat cum omnibus, apte ad personam cuiusque, sermocinari, ut supra praedicavi. Alliciebat autem ad se omne genus hominum meliorum doctrinae suae et humanitatis fama, capiebatque adeuntes ac colloquentes sermonum copia, utilitate, varietate, comitate, atque etiam, cum personae, res ac tempus paterentur, amoenitate. Nihil in eo arrogantiae aut fastidii erat, vel adversus eos, quibuscum esset, vel de quibus sermo incideret: de nemine detrahere, extollere etiam supra veritatem, seque demittere infra aequales aut minores vel ordine, vel ingenio et doctrina. In lectione paene infinita, etiam scriptores recentioris aetatis Francicos, Britannicos, Italicos, Germanicos complexus erat. Itaque non modo de his quoque sermones ferere poterat, sed etiam refertus

I

erat

erat copia rerum, factorum, dictorum, quibus commemorandis exhilararet confabulatores. Et ipse acute movebatur in iocando. Erat autem genus iocandi liberale, venustum, hilare, inter eruditos etiam doctum. Quo minus mirandum, si, ut priora tempora praetermittam, quoad Gottingae vixit, etiam ab illustrissimis hominibus, et exquisita elegantia excultis eius consuetudo expetita fuit. Duces quidem Francici, qui Gottingae per hoc bellum praefidiis praefuere, omnes eius consuetudine libenter sunt usi, saepeque ad eum visendum colloquendi causa ita venerunt, ut eum in mediis studiis literarum opprimerent, et de rebus iis, in quibus tractandis eum reperissent, cum eo differerent. Dux autem Novi Castri, cum Regi comes Gottingae esset ante plures annos, cum nullo alio plures sermones miscuit, eum omnium maxime humanitate sua est complexus.

Sed ut haec sint ad amicitias conciliandas et sustentandas efficacissima, tamen sunt modo, ut ita dicam, voluptaria et condimenta amicitiarum. Illa vero maiora,
fan-

sanctiora, et salubriora, fides, integritas, iuvandi verissima voluntas et acerrimum studium, constantia denique, pariter reperiebantur. Quae sunt labefactandarum aut dissolvendarum amicitiarum, suspiciones, invidiae, levitates, longissime aberant. A suspicionibus non modo in amicos, sed etiam alios, adeo alienus erat, ut etiam saepe deciperetur, a quibus non putarat, opusque haberet admonitionibus amicorum, ut caveret. Sed malebat in hanc partem cum aliquo incommodo suo ac dolore decipi, quam in alteram cum iniuria adversus innocuos, et nimis bonus videri, quam maligne cautus.

Nihil illo officiosius non modo in amicitis, sed adversus omnes. Et officium, id quod multis locis et in multis hominibus intellexi, ita praestabat, ut appareret eum gaudere officio, et in eo fructum amicitiae ponere. Nec quemquam eius auxilium in ulla re frustra expetiisse, scio, cuius facultatem haberet. Interdum non optima gratia referebatur: nec tamen poenitebat. Ipse autem quicquid ei vel a maioribus beneficii,
vel

vel ab amicis et aequalibus et minoribus officii, tributum esset, ita accipiebat, ut etiam gratia augetur, memoria perpetua prosequeretur, et in beneficio accepto poneret, si remunerandi occasio oblata esset ab iis, quibus deberet.

In suos indulgentia mirifica erat, sed innoxia, et quae officii gravitate salubriter temperaretur. Itaque liberi auctoritatem eius ita reverebantur, ut metus omnis abesset, cum patre una inque conspectu eius esse, omnia, quae vellet quaeque velle coniterent, facere gaudent. Ex institutis paternae disciplinae non alienum sit hoc commemorare, quod ab infantia ita consueverat filiam pariter ac filium, ut secum Latinae omnia loquerentur, ad cuius rei facultatem ipse eos adduxerat non praeceptorum severitate, et scholis habendis, sed usus lenitate, et artificiis, lusus quam disciplinae similibus. Idemque in nepte ex filia et instituisse et perfecisse audivi.

Consuetudo vitae domesticae haec erat, Dormiebat ad horam sextam, nisi qua necessi-

cessitas citius surgere iuberet: somnum pe-
 tebat ab hora decima: aliter vix satis ad la-
 bores vigeat. A prandio residens in folio
 expectabat somnum, qui ei paratus et per-
 officiosus aderat, sed, ut humani salutatores
 negotioforum hominum solent, vix ultra
 horae quadrantem manebat: et tamen pla-
 ne recreatus surgebat. Negabat, se sine hac
 refectione satis alacrem ad reliquam diei
 partem esse. A coena, quam tenuem et
 parcam sumebat, in museum pergebat, stu-
 diisque doctrinae, vel epistolis scribendis,
 ad horam decimam vacabat. Id tempus,
 quod sine interpellatoribus exigere licebat,
 imprimis carum habebat, idque sibi eripi
 non libenter patiebatur. Miraberis, Ruhn-
 keni Optime, quomodo in hac vitae con-
 suetudine, quam ab initio usque ad extre-
 mum tenuit, inter tot labores docendi, ne-
 gotia alia publica, interpellationes crebras
 adeuntium, curas rerum domesticarum, cum
 etiam epistolas saepe et ad multos scriberet,
 immo ad omnes, a quibus per literas com-
 pellatus esset, quomodo tantas doctrinae
 copias congerere, tot libris conficiendis ac
 scriptionibus aliis sufficere potuerit. Sed
 fibi

sibi vicariam temporis longioris adsciverat mirificam et diligentissimam dispensationem diei, quae nullam particulam sine actione effluere sineret; et a natura habebat mirabilem alacritatem facilitatemque agendi, de qua etiam supra commemoravi, magisque ingenii parati felicitate, et consuetudinis efficacia, quam laboris contentione valebat. Ea porro alacritas per omnem diem aequaliter vigeat, et ad somni capiendi horam statam perferebatur, magisque adsuefactione, quam lassitudine lectum, cum hora venerat, petebat: in quem cum se vix coniecerat, quamquam sine fatigatione, tamen mox obdormiscebat, et ad horam, quam diximus, sine intervallis vigiliarum, placide somnum continuabat.

Corporis species, in statura iusta, plurimum dignitatis habebat; eaque, ut audio, ad extremum salva permansit. Oris lineamenta bene expressa sunt in imagine ea, quae caput Thesauri ornat, nisi quod artifex, dum radio fingere vultum ad comitatem et hilaritatem tentat, sive illa pictoris culpa fuit, irridenti similiorem fecit: quo
 nomi-

nomine Geretium, de quo supra dixi, apud me indignari memini. Erat enim in vultu plurimum gravitatis, sed quae a tristitia longe abesset, et temperaretur comitate. In sermone cum amicis, et adeuntibus visendi causa, hilaritatis etiam aliquid accedebat, quo facile caperet animos hominum. Pronunciabat perspicue, presse tamen, et cum aliqua gratia. In incessu, gestu et omni motu corporis, ingenii illa et animi alacritas, de qua ante dixi, perspiciebatur. Nec ea destituta est a corpore, statim post graviozem illum morbum; paullatim tamen aliquid languoris trahere videbatur.

Alacritas et vigor ingenii ne moribundum quidem defecit, multo minus tranquillitas et aequitas animi. In ipso lecto fatali circumfusum fuisse libris, et legisse aliquid, aut scripsisse, constat. Nec Orphica aberant. Ad extremum medici per familiarem quendam ei denunciarunt, vitae finem haud procul abesse. Qua denunciatione audita, *bene habet, inquit. Quae cum Deo agenda sunt discedentibus a vita, non ad hoc tempus distuli. Et meis mandata dedi pleraque. Ergo cetera*
expe-

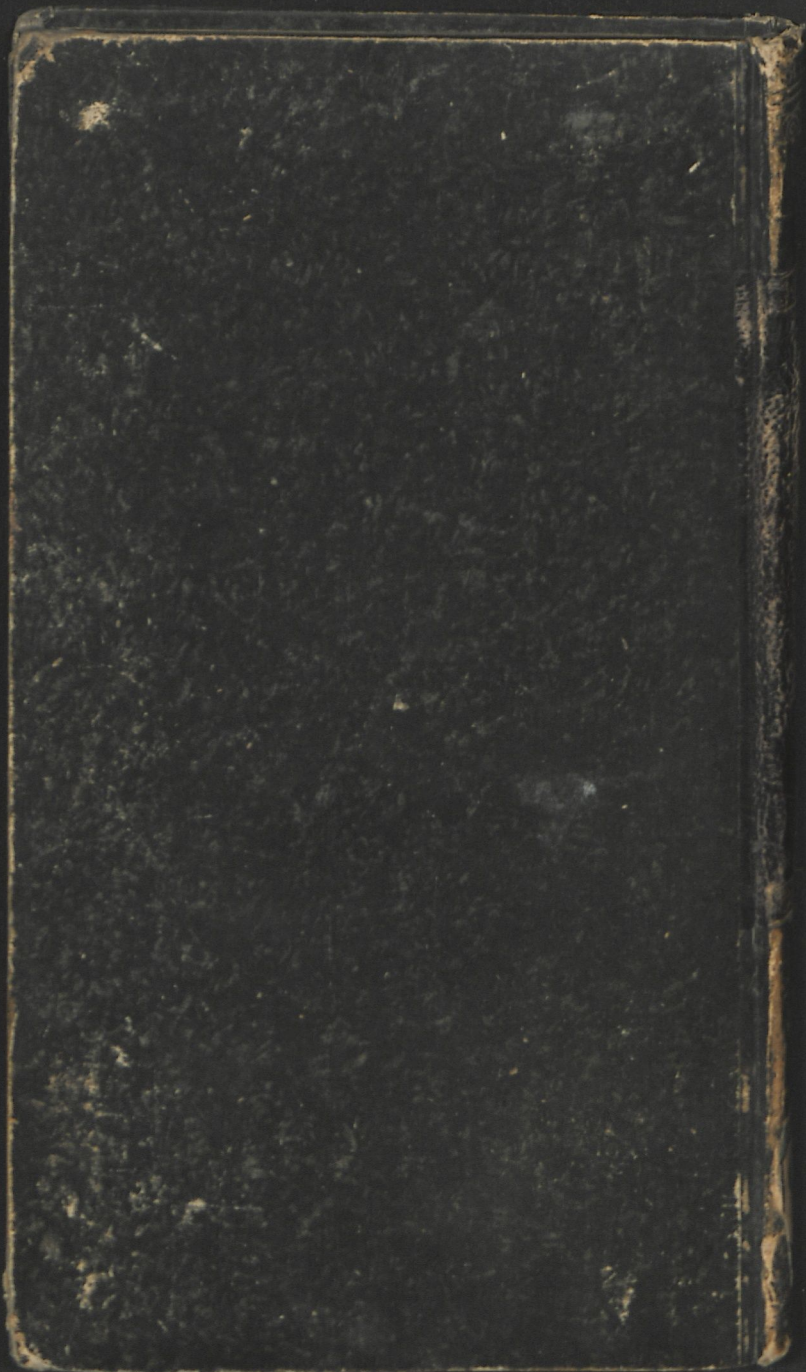
expediamus. Atque ira fecit: biduumque proximum, sine ulla trepidatione, inter placida et tranquilla omnia exegit, ipso oris habitu et sermonum omnium constantia tranquillitatem pectoris approbante. In sermonibus ipsis omnia digna viro vere Christiano, et qui sapientiam divinam et humanam tot per annos exercuisset, in quibus et ipsis placide defecit. Ita qui totam prope vitam voce, literis, factis docendo consumsit, etiam finem vitae habuit, in quo esset disciplina pulcherrima mortis bene obeundae, nec minus gloriae apud posteritatem habitura, quam cetera ingenii, animi ac vitae bona, quoad literis et sapientiae et virtuti honos suus constabit, habebunt.

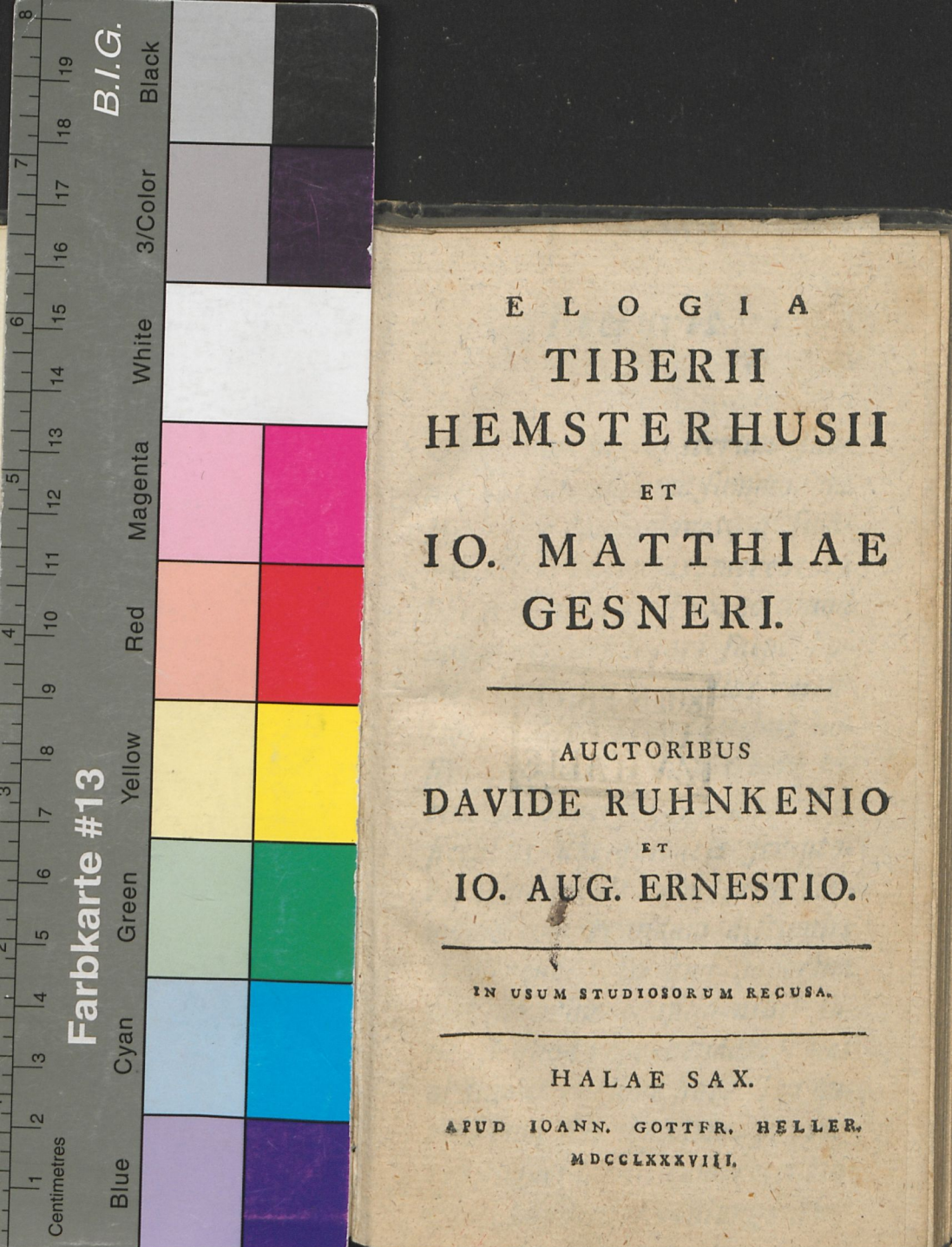
Verusne fui, Ruhnkeni Praestantissime, cum in principio dicerem, quomodo affectus ab hac lectione discessurus esses? Utcunque sit, ea certe, quae de Gesnero dixi, verissime a me dicta sunt, nec quicquam verius possum dicere, quam, me memoriam viri ad finem vitae summa cum pietate conservaturum, eaque mihi nihil in rebus humanis carius et iucundius futurum. Vale!

Ca. 484/8°

(x 2590004)

AC

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

ELOGIA
TIBERII
HEMSTERHUSII
ET
IO. MATTHIAE
GESNERI.

AUCTORIBUS
DAVIDE RUHNKENIO
ET
IO. AUG. ERNESTIO.

IN USUM STUDIOSORUM RECUSA.

HALAE SAX.
APUD IOANN. GOTTFR. HELLER.
MDCCLXXXVIII.